

ספר עליות אליהו

תולדות האדם הגדול בענקים

- אלופנו גאון הנאונים • וחסיד כאחד מראשונים • נכנס לפני ולפנים •
- ופתח גנזי מטמונים • וחכמת ומדעים שונים • סביב לדגלו חונים •
- ראש גולת אריאל • בשם אליהו גאון וחסיד מווילנא • נודע בישראל •

חנות חובבי ספרים
www.hebrewbooks.org
ע"מ ח"ג 101

חובבי יחד

מאת הרב הג' כו' מ' יהושע העשיל בן הצדיק הרב וכו' מ' אליהו זאב הלוי מווילנא
ובתם גם אורות יקרות • סיפורים נחמדים והערות •

אשר הוסיף הגאון הנפלא מופת הדור מ' דוד לוריא מביהאב • הנודע למשגב בחיבוריו •

זעיר שם • מהרב הג' גאון ישראל • זקן | זעיר שם • מהרב גאון יעקב • המפורסם
חכמת הקבלה • מהו' אברהם שמחה | מ' יעקב צבי מעקלענבורג בעה"מ
אב"ד בק"ק אמציסלאב • | הכתב והקבלה אב"ד בקאניגסברג

עליות אליהו

(קורות ימי חייו ומפעליו)

- כאור בוקר יזרח שמש • כן זרח אור עולם •
- זה הארץ האירה מכבוד גאון קדוש ישראל •

(א) ביום ג' ראשון לחג הפסח שנת חמשת אלפים ארבע מאות ושמונים ב' לב"ע • ילד יולד בן ניתן להרב הגדול הצדיק ר' שלמה זלמן מווילנא ג' • אשר ילדה לו אשתו הצדקנית מ' טריינער (ד) מעיר סעליץ הסמוכה לק"ק בריסק דליטא • ויקראו שמו אליהו • ויצא חוטר מגזע הגאון מהור"ר משה רבקה מווילנא • בעל המחבר באר הגולה • ונצר משורש הגאון הנפלא אור ישראל וקדושו מ"ה

משה קרעמער אב בית דין ור"ם דק"ק ווילנא ה' • הוא היה בסדר

(א) בהקדמה לשולחן ערוך ח"ח עם ביאור הגאון • (ב) מה שנדפס בהקדמה הג"ל חפ"ב • הוא פ"ט ונולד שנת ה"ס • קן שמעתי מדודי הרב הג' מו"ה דוב בער המ"ץ בוויילנא (המזויף לאור) : והיודע לחשוב בתקו"מ יחשוב כי בשנת חפ"ב ה' יוס' ח' לחג הפסח ביום ה' ובשנת ח"פ ה' ביום ג' כנדפס וא"כ הוא ט"ס דמוכה ונולד בשנת שלח לבם אליהו לפ"ק • (הר"ה הלוי) :

(ג) ראיתי בספנס פזר נדבות בכ"י קודם מהר"צ ר' אלי' פטעלעס ז"ל מווילנא וכחוב שמה ע"ד אשר הרב רש"ז אבי הגאון דרש להם לו לספוק ביהו מנדבת מעות עזרון מזקנו הגאון באר הגולה • ואחרי אשר נועזו יחד הסכימו אחרי אשר הורחו אומנתו בד"ן הוא סיפול שכרו • וראיתי בכתובים בי זיה לפני מותו אשר לא יחקק על מצבותו שם שכן רק לכהוב איש חו"י וינ"ב ביום כ"ה כסלו תקי"ט בוויילנא • (הר"ה הלוי) :

(ד) ספר לי הר"ה ג' מ' זלמן זאב ג"י מ"מ צפה אשר הגאון חמי זקני מו"ה חיים מוולוז'ין ל"ע אמר כי צבואו לבשר העובר על נהר סמוך ראמנאווע הסמוכה לטולקן צריך לבדך ברוך שעשה לי עם במקום הזה • כי שמה עברה זקנתו של הגאון עם בתה היא אם הגאון אשר הייתה אז ילדה מופלג בכר עריסה ונפלו למים וכרוב עמל האילו לךך עם אך את הכר עם החינוקות אשר צפה למעלה ולחממה ולעגבה שמו אותה בתטר הוסק ונכוה רגליה • מכוח אש ובחמה באש וצמיח • והקורא הדורות מראש וידע כי מאת הילדה הזאת יצא פרי צדיק גאון עולם בזכותו נעולה • כמ"ס חז"ל על יעקב אשר פדה את אברהם ולא עבד רחמנא ניסא למגנא • וא' הגאון מוהר"ח ל"ע כי הגם הזה נעשה גם לו במקום הזה כ"א הייתה נעשה מאין ה' לו רב גדול וטורא כהגאון רבו • (הר"ה הלוי) : והוא כמ"ס בש"ע (ס' רי"ח ס"ו) ע"ס הירושלמי לבדך על עם רבו ולא הוצרך לדברים אלו רק לבאר שאף על נטי אבותיו של רבו צריך לבדך מפני טעם זה • (הרד"ל**) :

(ה) אבי הגאון הרב מוהר"ר שלמה זלמן היה בן הרב ר' יעקב בער בן הרב החסיד קדוש וטהור הנקרא ר' אלי' חסיד [אשר על שמו נקרא הגאון בשם אליהו וה' לו להרב ר' אלי' חסיד הג"ל שלמה בניס הרבנים • ר' משה • ור"י בער • ור' צבי • והרב מוהר"ר צבי הוא אבי הגביר הרב ר' אלי' פטעלעס אביו של הגביר הרב ר' בער אבי הגביר הרב ר' ליב עליאש ז"ל מווילנא] בן הגאון הנפלא ר' משה קרעמער אב"ד ור"מ דק"ק ווילנא • וזה אשר כתב עליו חתנו הגאון מ' יוסף אב"ד בק' סעליץ ואח"כ ראב"ד בק' טיקטין בעהמ"ח ראש יוסף על כמה מסכתות • [בן הרב ר' יעקב בן ונדד להגאון רשכבה"ג מ' יעקב פאלק ז"ל ובני הגאון ראש יוסף הג"ל היו הגאון מ' משה אב"ד דקאטיניאלאין והרב כו' מ' יעקב בעה"מ זרע ישראל על ר"ה ומגילה קן ראיתי ב"ס כרס שלמה] וז"ל בהקדמת ראש יוסף הג"ל ביהומי מרבין תורה בק"ק ווילנא משוארה עיר ואם בישראל שה' שם חמי מ"ז הגאון הגדול מו' משה קרעמער ז"ל אב צ"ד ור"מ מרבין תורה בישראל כידוע ומפורסם גדול מעלתו בכל מיני מעלות וגדולות בנגלה ובנסתר ממש השכינה שורה עליו כו' • (ע"ס בהקדמה) כידוע ומפורסם ומחזיק ישיבות גדולות כו' עכ"ל ע"ס : וראיתי על מצבת קבורתו בוויילנא כתוב על זה כו' מימיו

נאמנים
 (*) ה"ה הר"ה ג' ר' העשיל הלוי כ"י וכן חסיד • (** הוא הגאון ר' דוד לוריא ז"ל מביאחוו וכן חסיד •

עליות אליהו

לאביו ו) ועליון לכל גאוניו הרור • ואחיו הארבעה ז) אשר בתבל נודע שמם לתפארה •
רבנים גאונים מפורסמים שמו אותו עליהם אלוף לראש :

מיום הוולדו שם אותותיו אותות • כי יהיה לאור עולם משוש דור ודור • זיו תואר
פניו במלאך ה' צבאות • כולו מתמדים • יפה תואר • טוב רואי • רואיו מנעוריו
התענגו בו חכמת אדם תאיר פניו גם במעלליו התנבר נער כי הוא יקים עול תורה יגלה

לאמנים היו שותים כל הגולה מורנו וכענו גאון עזמו מחמד עיינו הגאון הגדול אב"ד ור"מ מ' שמחה
ב"מ דוד אור תורתו היתה זוכתה בכמה קהלות קדושות ופה ק"ק בוילנא ונתקבץ בישיבה של מעלה י"ד
דחשוון שנת חל"ק"ת מוח"קב ספון לפ"ק • ונפטר בשנת המ"ח • ור"חיו (ה"י הה"ג ל' חייס נחמן
פרנס ז"ל) • את התגורה אשר אור הגאון ל' משה קרעמער הג"ל • מרוקס עליו פרחויות נדדה
מהחברה הקדושה שמוקלער להגאון מוהר"ר משה בן מו"ה דוד ז"ל אב"ד ור"מ דק"ק ווילנא בשנת אל"מ
כתבו בספר גאולה וישועה לפ"ק והיא שנת תל"ד • והר"ה ל' אל"י הסיד הג"ל ה' חתן הרב ל'
פתחי (הנזכר בהק' בחר הגולה) בן הגאון ל' משה רבקה מוויילנא בעל המחבר ס' בחר הגולה בן מוהר"ר
נפתלי הרב סופר דק' פראג (אשר י"ק מים ושימש לפני הגאון מ' פלק כ"ז ז"ל בק"ק לבוב בשנת ס"ו
וש"ז ושם הגיב הש"ע והבאה"ג מציאו) בן מוהר"ר פתחי' סופר דק' פראג בן הח"בר ל' יוסף ז"ל •
אוד מוול' מגזרת ווינא • והגאון בחר הגולה • יצא בראש גולים מוויילנא בשנת תצ"ו לעת השערורי' •
ואך במקלו בידו ותרמיל התפילין וס' עברות בשמאלו • (למשן לא ישבח תג חודש ושבת בהתהלכו אל
אשר לא ידע) • ובה עד המשטרס והדפיס שמה הבחר הגולה • ושב לוויילנא • ונפטר בשנת תכ"א לפ"ק
פה ווילנא (הר"ה הלוי) :

ו) ע' לקמן (הערה ק"ט) וע' מעשה רב (כו' ב"ה) שהגאון פדה א"ע צעשה ר"כ כשיטהו ונתן לכהן נתינה
ממש מעטס שאביו פדה אותו כנהוג העולם עכ"ל • הגה יש שהדוחא רבא של גדולי עולם שמכחישין
זה הסך הה"ג מ' צער מואגער ז"ל בחיבורו רביד הזהב (פ' קרח) העיד שרבינו ה' מורה ובה חמשה
ר"ע (פרייסיש) וכו"ה צביאורו ליו"ד (ספ"ה סס"ד) שהעלה שהוא ערך שלשים זהו' פוליש דהיינו ה'
ר"ט ובהולדותאדם שנתו הגאון ל' זלמן (י"ז ע"ז בד' ק"צ החדש שלפני) כתוב חמשה רובס"ף • ולא
יעטון הטוען והרי אלו ב' עדים המכחישין זל"ז זה אומר חמשה ר"ט שהן ד' רוב"כ יחזי • וז"ל חמשה
רוב"כ אני אהקן שיהי' דברי שיהס קיימים כי טעמו העיקרי של רבינו דבחר מטבע לפי הזמן אזלין
(והוא ממחתי' פ"ב דסקליס (מ"ד) ע"ש בפ"י הרמב"ם ורע"ב ובהיבור הרמב"ם פ"א משקלים ה"ז ע"ש
בראב"ד) ולכן בזמן שהיה עדיין ליעא תה"י מ"פ ה' מטבע היונא רע"ס ולא רוב"כ היה מורה ובה
להרב מואגער ה' רע"ס • (ואף שהוא כתב שם שאמר לי עוד טעם שלועזין סלעים רע"ס לרווחא
דמלתא אמר לי גם טעם זה והעיקר טעם דבחר הזמן אזלין) • ואח"כ כשבא החת ממסלת רוסיא יר"ה
ונעשית מטבע עיקר הרוב"כ הוא שנאמנה עדות בעל הולדות אדם שהורה ה' רוב"כ • (הרד"ל • וקצת מזה
העיר ה"ר אברהם שמחה מאמזיסלאו) [אמר העשיל לפלחתי אשר לא הביאו מ"ס החכמת אדם מפורס
(כלל קל"ו סי' ח') בשער רינה וישועה משם הגאון אך זוכרני בימיו ה' נהגים ארבעים זהובים שהם
ה' ר"ט דסחם ר"ט במדינה זו היא ח' זהובים וזה כמ"ס בס' מעשה רב וע"ש עוד] גם מ"ש עוד שם
במעשה רב שחזר ופדה עזמו מעטס שאביו פדאו כנהוג העולם • הגה אני שמעתי טעמו מפני ספק
יחוס כהני הזמן לכן פדה עזמו ממנה כהנים • ובפרט שמעתי שפדה א"ע מן הרב ל' מאיר כהן ראפאפרט
(אביו של אה"ז הרב מוה' ישראל כהן ראפאפרט אב"ד דבוואזב ישן) על שהכנהת ראפאפרט היו
מוחזקין למיחסי כהונה (וכן הדבר שהיה ביד אה"ז מוהר"י הג"ל כתב ייחוס כהונה) ראפאפרט על ק"ף
באותיות מוזהבות עד עזרא הכהן ונשרף בשרפת ביהו (הרד"ל) :

ז) הלא המה הרב הגאון החסיד מ' אברהם ראגאלער ז"ל בעהמ"ח ספר משלות התורה • הרב הגאון
חכם הכולל ל' ישכר צער מוויילנא • (ונשאר ממנו חיבורים בכתובים והמה ת"י נכדו ואשר
ראיתי אני קצת על יורה דעה וציאור על שמואל א' ב' מלכים א' ב' ע"ד הפשט הישר וברוב דברים
ומביא ד' הרד"ק והרלב"ג) ואמר המ"ל • ע"ש הבי"ק נשלחו אח"ז מנכדו להרב המחבר ל"י לוולוז'ין
ונשרפו בשריפת ביהו] חתן הגביר המפורסם ל' אשר גינצבורג • הרה"ג המפורסם ל' מאיר מן'
יאשישק הרה"ג החסיד ובקי בחדרי מורה ל' משה וה' מ"מ ומ"ן בפאדזעלווי הסמוכה לוילקאמיר
(הר"ה הלוי) :

עמוקות ישיב נפשות שוקקות גם באיים רחוקות קדושתו ומרישותו הולך וגדול וטוב מיום ליום :

רק עד ששה שנים למד אצל רב ומאז קול ה' לעיר יקרא באוני מבוחר הגבוהים הבישו בעינא פקחא על הנער הזה בוצינא דנהורא פה מפיק מרגליות במושב זקנים • שפתותיו שושנים בהיותו ששה שנים וחצי דרש בבהבנ"ם חילוק אשר למרו אביו • ובסעודה שלישית של שבת הביאו לפני הגאון ר' העשיל אב"ד דק"ק ווילנא וינסהו אם יכול להגיד כזאת מלבו ולחדש מדעתו ויתן לו שעה אחת להתבונן והראה נפלאות כי הקשה עוד קושיות הוא מותיב והוא מפרק כולם בסגנון אחד (ה) הגדולים אשר ישבו לפניו המה ראו כן תמהו רצון אחותם לחבקו ולנשקו אחרי שמעו כל זאת אמרו אין נבון וחכם כמוהו :

ויהיה אז בעיר ווילנא הגאון מו"ה אברהם קאצינעלינבונין האב"ד דק"ק בריסק • בבית חותנו הגביר הנדיב ר' יוסף בר' אלי' עפקס (הוא אבי זקני ממשפחת אמי ת"י) מגדולי עיר ווילנא וכל חתניו לוקחי בנותיו היו גדולי הדור ויכרה להם הגביר חותנו כירה גדולה וגם הגאון מ' העשיל האב"ד דווילנא • וגם הרה"ג ר' שלמה זלמן עם בנו ינוקא קדישא הנעלה הנ"ל נקראו שמה • ויתפלא הגאון מ' אברהם ק"ב • על עוצם גדולת הבן יקיר הזה ויאמר לא בי צדיק זה תנה נא על ידי את בנך בן חכם זה ואני אבלכלהו ואני אשא די מחסרו והרב רש"י הנ"ל רד אז עשר פעלות ממעמדו ויואל אביו לתתו לו והוא הובילו עמולק"ק קידאן לבית אביו הגאון מו"ה דוד קאצינעלינבונין האב"ד דק"ק קידאן והגליל בן הגאון הנשגב מו"ה יחזקאל ק"ב אב"ד דק"ק המבורג : אלפונא • וואנזיבאק (בעהמ"ח שו"ת כנסת יחזקאל) ושמה למד אז כרבע שנה מהגאון המפורסם מו"ה משה ז"ל בעהמ"ח פני משה על הירושלמי ומאז חדל לקחת לקח מפי מורים • (וכשוב הגאון בעל פני משה מאמשטרים אחר הדפים חיבורו שמה ויתן פני העיר ווילנא ונתאכסן בבית הגאון ר' אליהו פעסעלעס קיבל אז הגאון פניו וכבוד גדול עשה לו •) :

י' בהיותו בן שמונה שנים העמיק שאלה בלמוד לבנת ספיר התכמה להבין אמרי בינה אגדות חז"ל שבאו במשל ומליצה כללי חכמת האמת היו אור לנתיבותיו וכל דרכיו שלום בלי שום לחץ ורחק (ועי' ד"ה נסיונו בן י"ג שנים) :

יא' בהיותו בן תשעה שנים ויהיו ידיו רב לו במקרא במשנה בגמרא וישבע מסברות דבריהן גם מדרשי אגדות צומחות אחריהן בדברים החמורים בשיטת הש"ס והפוסקים • ובשו"ת • ומפרישי קדמונים ואחרונים דעת מבינתו ישחק לו למי שיח סודות הנעלמות מכל נמצא הוא בספר עץ חיים • אם חתום הוא מעין כל חי ה' יראה לו והשיג ללמוד ספרים בנגלה ובנסתר ולמד כל כתבי עץ החיים בחצי שנה פה/ היחה לו :

(ח) לדוגמא מחידושי אשר חידש צעה ה"ה ע"י שנות אליהו זככות (ס"א מ"א) ציבור הגאון ד"ה וחכמים לומדים עד חנות וכו' וכתיב שם חתמו הרה"ג ז"ל זה שמעתי מפיו • זה החידוש אמר צילדותו כמדומה שאמר כשהיה בן שבע שנים (המוציא לאור) :

(ט) כל זה סיפר לי הרב וכו' מ' אברהם דוד שטרלסון ז"ל • כיומים לפני ספירתו שמעט בן משורש יונא מפי הגאון מ' שול ברגאון מ' יוסף ברגאון מ' אברהם קאצינעלינבונין הג"ל (הר"ה הלוי) :

(י) בהקדמה לחומש עם ציבור אדרת' אלי' מהגאון • (יא) בהקדמה לאר"ח עם ציבור הגאון • ועי' בהקדמה

עלויות אליהו

יב) בהיותו בן עשר שנים היה לו חבר מובהק (ג) דבוק מאח ש"ב הרב הגאון המפוי מו"ה אריה ליב ז"ל אב"ד דששעכנאוויץ (יד) והיה עמית אתו בגפ"ת הקימו להם משמורת לכולם עתים סרורות רק כמה שעות ביום שם לו לברנה מטמון אמונה ללמוד תוצאות מקור הבינה כל חלקי הזוהר וס' פרד"ס וכתבי האר"י ז"ל שם ידו הדה ושם יערה לו לברו בלי חבר ובשישה חרשים עבר משער אל שער כל ביאור הזוהר ופרשו אור שכלו להאיר על מכונה לבוא לנקודה הראשונה כי ידע אלהים :

בהיותו בן אחד עשר שנים אז כל תהלה לעומתו מגרעת וכל מתי התכמה והרעת נלאו לשער בבינה מכרעת רוח שכל אשר כמעין נובעת ביום שמחת לבו היא ליל שמחת תורה זכור תזכור עליו נפשו כי מזמן ידוע ומעת קבוע נדרה נפשו • ללמוד מסכת זבחים ומנחות ולסיים בשמחת תורה ועדיין לא החל מלאכתו כי כל השנה הפיצו מעיינות שכלו בגפ"ת בארבעה סדרים הראשונים ובפוסקים ראשונים ואחרונים • אז דלג ברוב עוז אהבת ה' ותפקחנה עיניו כל הלילה ההוא וילן שם איש טוב ומעולה מופת הרור חו"ב חכם חרשים המנוח מו"ה מיכל ז"ל מראטנאווי הקיץ בחצות הלילה וישאל על העלם איה איפה הוא נעלם ויבוא התדרה אין זה כ"א בית אלהים • שמה מצאו עוסק בתורה הורה והררה במסכת זבחים בדף חמישים ור' מיכל בראותו את אלה בא למולו והרים את קולו בשתי שעות למדת נו"ן דפים משטות חמורות בלי ספק היש טעם כבירר חלומות ויבוא לנסותו בחירות במקומות הקשות בגמפ"ת באותן חמישים דפים ויענהו על כל דברים הקשים לכל חפצו דרושים בכמה פנים ככה נסוה עשר מונים אז אמר ר' מיכל בלבו מובטחני בזה שאורו תצהיר לכל יושבי ארמה הלא מנוגה נגרו בנעוריו חפרה הלבנה ובושה החמה וישב לפנות בוקר וימצאהו שהחל מסכת מנחות ולמר יותר מהחצי ויאמר בלבו מי יוכל למצוא עד תכלית הפצך ודבר בלבו דבר כפעם

בהקדמה לרבנ"ח עם ביאורו • יב) בהקדמה לחומש עם ביאור אדרת אלי • ג) צם' זכר דיק הגדפס צאלטונא שנת תקס"ה והוא תולדות הגאון מ' רפאל הכהן מהמבורג) מביא על הגאון מ' רפאל הכהן צוה"ל כי עורר את לב ראשי העם לפקוד עליהם • את איש עמיתו הרב החסיד המפורסם מ' חיים זל"ל אשר ה' תלמיד חבר להגאון המפורסם החסיד מופת הדור מ' אלי' מוויילנא זל"ל אשר יסע מעיר לעיר וצכל הכפריס אשר בקצה הגליל ועד קצהו ללמד דעת את העם ולהוכיחם בדברי מוסר ויראת ה' עכ"ל • הנה יואיס אנתנו עוד תלמיד חבר להגאון אבל לא נודע לנו מי הוא זה הרב החסיד ר"ח כי אמנם לא כיון על חמי זקני הגאון מוהר"ח מוולאזין ג"ע (אשר קורא להגאון מ' רפאל הכהן מורי ורבי כאשר ראיתי בכ"י בתשובותיו כי שימש אותו בהיותו צמדינתינו) • כי זה ה' בשנת תקי"ח ואז ה' ת"ז ילד קטן וגם כאשר נדפס החבור זכר דיקי'ה' עודנו בחיים הגאון מוהר"ח (הר"ה הלוי): לדעתי הוא הרב ר' חיים עשרהייער (הגקרא צוויילנא כמדומני בשם ר"ח מגיד) שה' תלמיד חבר לרבינו זל"ל צילדותו וה' חסיד מוכיח גדול כאשר ראיתי כתביו ומזכיר שם כ"פ בשם מורי ורבי לרבינו הגר"ח זל"ל (הרד"ל) : הוא ודאי הרב החסיד ר"ח עשרהייער זל"ל כפי תהלכות הסיפורים שלקח אזני מדודי הגאון ר"ח זל"ל (הר"ח מ' מאמיסלאוו) :

יד) ע' לקמן מהסיפור שאכתוב שם ח"ה תראה שאף כשנזגדל כבר קנת רבינו זל"ל • היה לומד עמו בחבורה (הרד"ל) (לא נמנא שם) וע' בהסכמה לס' מרגליות התורה הגדפס בשנת תקמ"ח בחיי הגאון כתוב שם הסכמ' מהגאון המקובל אלהי מ' יהודה ליב אב"ד דק"ק טשעכנאוויץ כתוב צוה"ל תלמידו של אותו דיק • כמותו ירצה בישראל • ש"צ הרב הגאון החסיד איש אלהי הרב מ' אלי' מק' וויילנא ע"ש (הר"ה הלוי) :

טו) ע' בקונטרס מעלות השולס (הערה ו') ע"ד האר"י זל"ל (הר"ה הלוי) :

עליות אליהו

בפעם היאומן קלות המרוץ בלימדו (זו) ויהל לנסהו עוד הפעם במקומות הקשים בהחצי
ההוא שלמד באותו הלילה ומצאוהו יותר מכרי מדתו בעומק התייפות יותר מכרי שעור
ויגזור אומר אין זה כ"א מברואי ברק כי כל הוויית דאביי רבא הוא מפרק ויברכהו
ויאמר שמעך יבורך בסוד ישירים ועדה והוא לא שקט עד השלים נדרו וסיים מסכת
זבחים ומנחות קודם תפשה"ח ויתפלל עם הצבור ברוב עליונות ועליצות נפשו ושמה בש"ח:
בהיותו בן י"ב שנה לא נודע כי באו כל שבע החכמות בקרבו בתבליית הוקת
והאמת זקנים שבאותו הרור צדיקים עושי רצונו אדירי הדורה בתרו בוקנותם
ללמד קדוש החורש להרמב"ם ז"ל עם מפרשיו כי ידעו כמה יועיל זה הלימוד הנפלא
להרבה ענינים התעסקו בזה חצי שנה אז ראו הליכותיך אלהים המה ציו לעשות להם
כדורים לידע תנועות הוכבים רבוקיהם וניגודיהם ושימושיהם וזמני חזרתם חלילה ואל
מעמד כל אחר מהם בכל מול ומול ואל זמני שקיעתם ועליותם ויהי אז החורש אז נתאספו
ויוועדו יחדיו וכל אחר כדורו בידו ושלחו פארותיהם על פני חלקי העין ויצאו מאצמנגינותם
ולא יכלו לכוון הוכבים במסילותם כי האומן שעשה את הברורים לא הביט את המעות

(זו) ומחירת חזרה למודו בזקנותו ה' עד להפליא שמעתי מש"כ הגאון מ' שאל מוילנא ז"ל •
שפ"א נכנס אלנו קודם החפלה בזוקר ומאלו פתוח לפניו מש' חולין כפ' בהמה המקשה
וסוקר בסקירה א' על כל עמוד וכרגע מהפך לעמוד ודף שלאחריו עד כי בערך חצי שעה ויותר
גמר עד סוף המסכת שהוא כערך שבעים דפים והי' משתומם הגאון מוהר"ם על הדבר כי לא פיער
בלבבו שהי' זה דרך חזרה משנתו וגם לא נתקבל בדעתו לחשוב שהוא מחפש כ"כ אחר איזו דבר
שנעלם ממנו ז"ל ח"ו מקומו וכפרת שמש' בהמה המקשה וחילך הענינים מתחלפים כמעט בכל פרק
עד שאין מקום שיכול הספק במציאות איזו דבר על כל הפרקים אלו יחדיו אחרי שהם שונים מאוד
בעניניהם זה מזה עד כי כמעט בפיוס המסכת ממש חזר רבינו והיפך לאחור איזו דפים לענין קורא
זכר והביט בו כרגע וא' להגאון מוהר"ם מה שנחמדש לו בלוחה רגע בזה ליישב ד' הרי"ף שלא כל'
הרא"ם שם (והוא נדפס כעת בביתאורי הגר"א ציור"ד סר"ב ס"ק כ"ג פ"ט) ואז נחזר לו שזה היה
אלו חזרה משנתו וכאשר שאלתי להגאון מוהר"ם מה ענין לחזרה כזו מחוץ הספר כ"א הי' בבקיותו
בע"פ הגדולה הלא יכול לחזור כרגע המציא כל הענינים במחשבתו (וכאשר שמעתי שאמר רבינו
ז"ל • על הגאון שאגת ארי' שהי' יכול לסדר המציא כל הע"ם בשעה א' במחשבתו) א"כ יהרהר
בלבו ודיו ואין חושלת מהפיון כפסר בזה והשיבני הגאון מוהר"ם שפירות שמת מרבינו הגר"א ז"ל •
שאין טוב לחזור הע"ם בלשונו בע"פ שפ"י כן יבוא לידי קלקול בעיון ופסע (ונחישב לי בזה השיפור
הכתוב בחולדות אדם (ז' סע"א דל' ק"ב) שזוה רבינו להגאון ר"ז להגיד סוגיא א' במס' נזיר פ"ט)
ולכן הי' משיין כפסר לדקדק הלשון מחוץ הספר (הרד"ל) וסיפר לי הרה"ג מ' ישראל המ"ץ בק"ק
וויילנא (אשר זכה לראות פני הגאון ולשמעו לפניו עודנו בחיים) אשר נשאל שאלה לפני הרב הר"ל
על אחד חולה שזו לו שישא עליו ע"ם אדם מה לפגולה והחולה הי' כהן והנה כרגע אורה הרב
הכ"ל שישא שן אדם כידוע המשנה דלהלוח (פרק שלישי) ששן אדם אינו ממאח (וע' ברכות ה':)
דין גרמא דעשיראי זיר שפרש"י ע"ם פתוח מכשורה ועמ"ש על הגליון מרשב"ם צ"ב (קס"ז) שפ"י
שפסח שן אדם] ונשאל שאלה זו גם לפני הרה"ג הצדיק מ' זבי הירש ז"ל המ"ץ דפה ויילנא ונחשלתמה
ממנו כרגע ההלכה לזוה לשאח שן אדם והרה"ג מוהר"י הג"ל הזכירו הלל משנה מטורפת הוא •
וזכר חיכף והצער מאוד ואמר כמה גדולים דברי הגאון ג"ע וסיפר לו כי הוא ואבי הרב מוהר"י
הכ"ל למדו משניות וחזרו שידעו על פה כל המשניות והר"ם מוהר"ץ הג"ל חזר על לשון המשנה עד שרגיל
על לשונו בע"פ כל המשניות ואבי הרב מוהר"י הג"ל חזר אך חוכן כל המשניות בלא סגנון הלשון
והלכו שניהם לשאל את פי הגאון ג"ע איזה דרך ישרה שיבור לו האדם בזה והשיב הגאון כי לדעת
חוכן עמקות המשנה טוב יותר מלדעת הלשון בע"פ ולא הענינים על צורים והוסיף לאמר כי אך
חורה שבכחצ נכון לדעת הלשון בלי מגרעת אבל חורה שבכ"פ עיקרה לדעת הדינים והמספס על
צוריה והנה עמה הלא בא לידי אף שידע בע"פ כל המשניות נעלם ממנו הדיון כרגע (הרה"ג הלו):

אשר יהיה באחרונה מקוצר השגתו ומעבורה היא הקשה לא כוון הקוטבים והאופקים אשר בלעדיתן עמודי החכמה ירופפו ויתדותיו גם אדניו יתפלצון ואיזה ימים טרם התוועדו הוא היה כבן שמונה שנה כבואו לאכול סעודת צהרים טרם יתבשלון הסיר חיבורו כח חכמתו מפאת עצם מעלתה היותר גבוה גבוה לבלי הכלית שיוכל לעשות כדור השמים בשכלו בעצת עצמו הטובה ונכונה במועט עסק בספרי התבונה כימים עשור כשיעור חצי שעה בכל יום ובשעות אלו היה מעין בספר תכונות השמים ונתעורר על דקי הספקות כקלות כחמורות עד שמיצא נולות מועטות בחכמה הזאת מחזיקות את המרובה ומצר פקחותו נסתכל ביום הוועדם יחד שמר את הדבר כל משך הזמן שהיו גדולי הדור קוהים ברוב הספקות שעות הרבה עד עצה והמלכה וכאשר לא היה להם מקום לנמות כלל אנה ואנה ויבנם בסוד עדה וישרים וישאל ויאמר היכול אוכל דבר מאומה לא להרבות כבודי ולא למעט חלילה בכבוד מרנן ורבנן כי ידעתי מאחז"ל כל המרבה בכבודו וממעט בכבוד שמים גופו מחולל על הבריות וכבוד שמים מתרבה רק בקשתי צדדים לעשות כדור השמים מעקלות וחשוקיהם עין בסדר נכון ומשובח לצורך השלמת החכמה היא במסמורות עין נטועים לקחת שמין החכמה לחוות בנועם ה' בחידושי תורתו והורה באצבע באיזה ענף מיוחד נשתבשו האומנים במלאכת מעשה הכדורים שלהם ונתישרו בעיניהם מבוכתם והביטו אחריו בתכלית החריצות הראוי והנאות לפי גודל חכמתם ומצאו שלא נפל מרבריו הטוב ארצה וכאשר ראו כי כוון בדבריו אל הנכונה ענו ואמרו הוא יתן מפיו חכמה דעת ותבונה בגפ"ת ונכל חכמות הרמות ידו תנחו הוא ידריכם באמתו במסילה העולה בית אל אל נוכח פני ה' לתכלית יראתו ועבודתו זה מתת אלהים יי' בספר יצירה היתה משנתו סדורה לו מימי ילדותו בגירסא ברורה ועמקות נורא וגירסתו הברורה כג' האר"י ז"ל רק דבר אחד הוסיף מה שנשתבש ג' האר"י ז"ל ברפוס (ועי' בספר ספרא דצניעותא בהקרמה) והי' אז קודם י"ג שנה יח):

(ט) **בהיותו** בן י"ג שנה ויום אחד קבל תוקף חסידותו ופרישותו כתועפות ראם לו מי כמוהו מורה פנים חדשות בהלכות ואגדות מי פתי יסור מהשכיל לבבו ודרך תבונות מהר ימהרנה לו הן הוא הבין את דרכה והוא הודיע את מקומה ידיו רב לו להניף תנופה במלחמתה של תורה לאמתה הרחיב גבולה בתלמידים רבים ונכבדים מעמיקים בעמקי הלכה וכולם לא הגיעו להצי קרסוליו לשליש ולרביע ספק קרוב לו כ):

כל ימיו ורגעיו ועתותיו בתורת ה' הפצו ובה נפשו רבקה הקשיב על שפת אמת ולן בעומקה וירא ראשית לו :

(י) בהקרמה לספרא דצניעותא מהגאון מוהר"ח ז"ל :

(יח) וע' בספד"ז שם שכתב שעבר המונה ה' על ראשו והספיק עשייתו כי אמר שמן השמים עכבוהו לפי רכות שניו קודם י"ג שנה ע"ש :

(יט) בהקרמה לאו"ח עם ביאור הגאון נ"ע :

(כ) שמעתי אשר הגאון מוהר"ח ז"ל אמר פ"ה צדיקים יש צ"א שחושבים שלמלי ה' אחי הגאון הצדיק מ' שלמה זלמן נ"ע מאריך ימים ה' מגיע למעלות רבו רבינו הגאון נ"ע ולא קן הדבר כי לו חי אלף שנים פעמים לא הגיע לקרסוליו וגם שמעתי שהוא ז"ל ה' אומר כי אחיו הצדיק מוהר"ז נ"ע פשט מעליו עיני עוה"ז לגמרי עד שנעשה כמלאך ה' רק מלוכס בדמות אדם אבל רבינו הגר"א ז"ל אף שהיה הגהגתו כבני אדם בכ"ז זיכך כוחותיו עד ששבו ככוחות מלאכי ה' ולזה ה' כוונת הבריאה צוה"ו להיות נוהג כצ"א ולזכך החומר כמלאכי השרת (הרד"ל):

עליות אליהו

ט

ששה שנים און וחקר היטב תלמוד בבלי וירושלמי ותוספתא מכילתא ספרא ספרי והאיר אפלת חשכת עבי הנוסחאות ודרך חכמה שכבשוהו בפלפולא יתירה נא) אין יוצא ואין בא ופתח לרווחה ואמרו הכל אשרי העם שככה לו :
הן מי כמוהו נטע תורת אמת בתוכנו כמוהו מורה אמת לאמתו חכמה ודעת קדושים ונהנין ממנו עצה ותושיה פרי ישוה לו :

עוד ששה שנים עסק בדברי פוסקים ראשונים ואחרונים חמה הגדולים אשר מעולם אנשי השם גאונים קדמאי ובתראי ולא פנה אל גדולתם ולחכמת חכמתם ולקדושת קדושתם לתרץ דבריהם רק בכל כחו עבד ושמר להשכיל דברי חכמי הגמרא הקדושים אשר כל דבריהם כנחלי אש מלחשים ואשר באות אחת מדברי חז"ל דחה הרבה נב) מדברי המתברים ארובות אור ממרום נפתחו לו כי הפליא ה' תסיר לו :

נב) **הפליא** עצה הגדיל חכמת הדקדוק • פעלים • נקודות • מעמים ומעמי אמת נב) כל החכמות אליו ידרושון ספתנו נא לרקחות ולמבחות לכה אתנו ונלכה באור ה' • ונרוצה באורחותיו ונשען על אמרות קדוש ישראל באמת • שאר ישוב אליו • הנקף להם ידו והרים להם קולו בואו ברוכים לח' לשערי התורה והיראה כי בקיעי בני עמנו ראיתי כי רבו גם רבים תללים הפילו • אולם המאור של תורה יחזיר למוטב • ותקעתיו יתר במקום נאמן למען יראו וידעו • כי יד ה' עשתה גם זאת כה) :

בראשונה חכמת המספר והמשולשי ט) אלגעברא והגרסה ואחריהם חכמת המוזיקא יז) כמו שמביאה רבינו נ"ע בפירושו על התיקונים כה) ואמר כי מעמי תורה ושירי הלזים וסודות תיקוני הוודר אי אפשר לידע בלעדה :

בחכמת הרפואה ידע חכמת הנתוח והשייך אליה אך מעשה הסמים ומלאכתן למעשה רצה ללמדה מרופאי הזמן וגזר עליו אביו הצדיק שלא ילמדה כדי שלא יבטל מתורתו כשיצטרך ללכת להציל נפשות כשידע לגמרה : והעולה למעלה •
חכמת התכונה כט) ויפן אליה מנוער ל) ויאמר עבדי אתה • כי הנביאים הראשונים התנבאו שאו מרום עיניכם וראו מי ברא אלה המציא במספר צבאם ונ' •

כא) ע' מעלות הסולם ד' כ"ו:) ושם הערה י' וע' לקמן חות (ע"ז ע"ז) :

כב) ע"י מעלות הסולם ד' כ"ג) הערה י"ג י"ד) : כג) בהקדמה לביאור הגלגל על הזוהר :
 כד) בהקדמה לחומש אדרת אל"י : כה) ע' פאת השולחן בהקדמה מהגלגל מ' ישראל מירושלים תלמידו וז"ל. כה אמר הגלגל כל החכמות נרכות לחורתינו הק' וכלולים בה כו' •

וע' גם' חקלידם בהקדמה המשחיק (המבורג) וז"ל ובהיותי בק"ק ווילנא המעטירה אלל הדב המאור הגלגל הגדול מו"ר מאיר עיני הגולה החסיד המפורס' מ' אל"י ל"י בחודש סבת שנת חקל"ח שמעתי מפיו הק' כי כפי שיחסר לאדם ידיעת שערי החכמות לעומת זה יחסר לו משה ידוע בחכמת החורה הק' כי החורה והחכמה נמודים יחד ולאמר ימשל כו' • וזהו לו להעתיק מה שאפשר ללשונו הק' מהחכמות כדי להוציא בלעם מפיהם וישוטטו רבים וחרבה בין עמינו ישראל וחסר דבת רבים אשר כשאון מים ישאון לעומתנו • איפה חכמתם ונמלא ש"ש מתחלל ע"כ (המ"ל) וכ"כ היה מפורסם במדעים ובחכמות שונות בדורו עד אשר כאשר הוציא לאור הר' סנחם אל"י ז"ל מוילנא חיברו ספר הנביא חיבר כולל הרבה ראשי יסודות מהחכמות ומדעים אשר ליקט גם מס' העמים הרבה והעלים את שמו רבים אמרו כי הגלגל מוילנא חיברו כמבואר בהקדמה שניה לס' הנביא כאשר הדפיסו שנית (הר"ה הלוי) :

כו) בהקדמה לס' פאת השולחן מהלמדו הגלגל מוהר"י (ספ"ה) • כז) בהקדמה לאבות עם ביאור הגלגל • כח) בהקדמה לפאת השולחן הג"ל • כט) בהקדמה לחומש אדרת אליהו • ל) [ע' לעיל ד"ה בהיותו בן י"ב] :

לזאת בהרתיך ולא מאסתך הנה תקים אתה דבר עבדיו ועצת רי"ל תשלים • בקירוש החורש לפניהם תלך והדורים תיישר להבין דברי חכמים אשר המליצו דבריהם במכמני מסתרי החכמה וסוד העיבור בשיטות התמורות בר"ה הובעירובין כל גדולי הדור נתקבצו באו על מבועי החכמה ינהלם ומסילותיו הרים פיהם פתחו בחכמה ויאמרו הנמצא כזה אם לא בחזוים (א) [הגאון הנודע בעל המחבר ס' תומות ירושלים כאשר העמיק בענין חכמת התכונה דעת מבינתו הורה לו • כי מאז נקבעו המולדות מהתו' נמשך יום אחד

(א) שמעיה אזני מפי הגביר ו"א איש אמונים מ' מיכל האלברשטאט • מצרלין קרית מלך רב כי הגאון החסיד מווילנא כאשר בארמונות ליסא נודע למשגב כי שמהלכה ימי משך גלותו ככלות חג הפסח ונודע כי הוא הגאון הנורא מווילנא הנה כל עיר ליסא חרדו לקראתו ככבוד גדול ואח"כ שלחוהו לדרכו עם מרכבה ע"י פאלט דרך צרלין ומקודם כהבו לצרלין להודיעם ובימים ההם היה צעיר צרלין • פרנס המדינה איש יקר ונכבד מהגבירים האדירים בשמו מו"ה יעקב צבי ז"ל (אשר אנכי בהיותי בהערלאגטוים פאזען שמעה אזני כי עד היום מזכירים שמו צבתי כנסיות ביום ה"א שלו על כל הטובה אשר עשה לישראל עמו ודקת פזרונו ומעשיו המרובים) (ח' העשיל ראיתי שם הפרנס הזה מוזכר בס' כדור קטן בשער הסגור (ד' ס"ד) בהזכירו פרנסי עיר צרלין וז"ל הדיק וישר וגומל חסדים טובים המפורסם בכל עדת ישראל ונאהב למלכים ושרים המנוח ר' יעקב צבי ז"ל על כל חסדיו וטובות שעשה מצוקר עד ערב לכל בני ישראל והרים ג' כלפי כמו קרן החורה ולומדי' צביתו והמיד היו רבנים לומדים על שולחנו עכ"ל הספר כדור קטן הנ"ל) זה האיש בשמעו הבשורה מיהר וצא אל ראש הבי דואר (פאלט דירעקטאהר) וישחררהו לאמר כאשר יבוא בעוד ימים אחדים על הבי דואר איש בשם עליאש מווילנא תמהר לשלוח להודיעני את צוואו כי חפצי לקבל פניו ולהביאו אל צימי והגביר היקר הנ"ל פנה את ביתו וכללו בזהר הפארת להיות משכן ומלון לאותו דיוק הגאון מווילנא ובית ועד לחכמים חכמי תורה אשר בצרלין אשר יהועדו אליו לשמוע חכמת תורה והנה ח' מראש' חכמי האקאדמי' בצרלין (והיה ראש לשלשה האוניברסיטעטין • צרלין • האללע • געטינגע) ה' שכו הקרוב לבית הגביר הפרנס הנ"ל וכראותו את הרגש ואח אשר יכון כבוד הגביר הנ"ל וישאלהו מה יום מיומים ויספר לו את כל • ויאמר לו כי הגאון אשר יסור לביתו הנה מלא דבר גם בכל החכמות ובכל שערי הידיעות גדול בשמו מלבד גדלו בחורה ובחסידות להפליא מאוד מאוד ויהי ביום ו' עש"ק בחצות היום בא הגאון לצרלין ויסוב אל בית הגביר הנ"ל וכל חכמי ישראל למודי החורה נאספו וצאו לחדוה בשמחה פניו והגביר ה' מוהרי"ן הנ"ל הכין אז סעודה שבת לכל למודי תורה אשר צעיר צרלין למען ימלא האורח הגאון הזה אנשים אשר ישמעשע עמהם בחידושי תורה ובראות הפראפעסער הנ"ל • את קול המולה גדולה ע"י האורח הבא אל בית שכו ואת כבוד גדלו בא אל הגביר הפרנס מוהרי"ן הנ"ל ויאמר לו משהוקק אנכי מאד לדבר עם הגאון בחכמה ובפרט בחכמה בענין א' אשר עמלים אכתנו בזה בנ' האוניברסיטעטין ולא מצאו כל אנשי חכמה ידיהם זה שלש שנים וישן הגביר אחאמץ לדבר עמו אשר ימלא משאלותיך והנה לא ערב לב הגביר לגשת לפני הגאון לבקש כזאת כל יום השבת אך לעת הערב לעת האוכל סעודה שלישיית אחאמץ הגביר ויאמר אל הגאון ירשני אדוני למצוא חפצי ולדבר דבר אשר לדעתי יתרבה ע"ז כבוד שמים ולכבוד ולהפארת עמו ישראל ויספר לו כל חפץ הפראפעסער ולדעתי מצוה רבה היא למלאות אשר שאל וירשהו הגאון וצמוטש"ק אחר הבדלה בא הפראפעסער • ויעמוד מלין ישראל צינותם וכאשר הגיע השאלה אשר לו • רשם הגאון על הגליון לפניו ציורים וציורים הנוגעים אל השאלה ובזאת השיב לו השובה ערוכה על דבריו והפראפעסער קיבל דבריו בשמחה ויפן ללכת והגביר הפרנס והגליוס עמו לוהו מציחו וכאשר ירד מעל המדריגות מבית הגביר בנאלות פנים ובתמהון אמר הפראפעסער להגביר הנ"ל • אל תדמו בנפשכם כי האורח הבא צלל קורת ציחכם הוא א' מבני אדם כ"א מלאך ה' וכאחד מצא מרום צמרום וכי בדברים מועטים האיר עיני לפתור לי את הפליאה הגדולה אשר אמרנו אין פותר אותה וציליה הוא לא שקט ולא נח הפראפעסער וישער זאת צבית האקאדמי' ויועדו יחד ויאמרו כי נכון אשר מחר יתאספו כל תלמידי האקאדמי' לצואתם החכמים בראשם לשחר את פני הגאון ולהשיב לו תודה על כל הטוב כאשר זה דרכם לעשות יקר וגדולה לחכמים גדולים המאירים בחכמה אך כאור הצוקר והנה הגאון חמק עבר לדרכו ולמסעו ויבקשוהו ולא מצאוהו (מהרה"ג ר' יעקב צבי מעלקענבורג רב בקאלינגסערג) :

וצוה לקרות המגילה בביתו גם בשושן פורים וכן עשה תלמידו הרב מ"ה זאב (רב ספרון) במלאנים לקרות לפניו וכן שלשה ימים ר"ח רצה לקבוע והנה שמע אתריו קול רעש גדול מגדולי הדור והוטרח לדרים פעמיו למסעות לעמוד לפני הגאון החסיד בוויילנא • וכאשר יגזור אומר בן יקום ולקח גם תלמידו הרב מדר"ז הגל עמו ויבואו ויעמדו למשפט לפני הגאון קרוש ישראל נ"ע והגאון ישוב על כסא קדשו ותלמידיו הגאונים וגדולים עומדים לו מסביב סביב לשולחנו ויגש הגאון בעל חומת ירושלים ויאמר הלא שמעתם אשר עשיתי הלכה למעשה כאשר בינתי בתכמת התבונה להוסיף יום א' וזה תלמידי העומד אתי בזה הוא קרא בביתי את המגילה בשושן פורים לצאת ידי דעתי ואמרתי ארצה עד איש אלהים קרוש אל אלופנו נשיא ישראל ואשמע דבר מה יורני ארוני וישא הגאון פניו אליו ונתן לו שלום (ואחד מתלמידי הגאון היושבים אז לפניו לא עצר במילים לאמר אל הגאון בעל ח"י „בתר דעברין מתמלכין" וחזא הגאון בתלמידו בישות אשר הרדיב בנפשו לפתוח פיו ולהקל בכבוד התורה בכבוד הגאון בעל חומת ירושלים) ולא אחד הגאון להשיב לא בן ידידי בן לא יעשה בישראל יוסף בן ופתח הגאון פיו בתכמה בתכמת התבונה והעמידו על הדין ועל האמת וכי גם עינו ראה המקום אשר ניתן לשנות ושגיאה בלוח עברונות מ' רפאל הגובר הראה לו ובעל חומת ירושלים שם ידיו לפיו ויאמר הנמצא כזה איש אשר רוח אלהים בו ולא יפלא ממנו כל דבר והגאון בעל ח"י שב לדרכו ושב ממשחבתו ויבוא שלום והקולות חדרו לב): (ג) חכמת הפילוסופיא

(לב) כל זה סיפר לי הרב הגדול הישיב מ' זאב רב ספרון במלאנים תלמיד הגאון בעל חומת ירושלים אשר הוא בעצמו הי' עמו בלוחו מעמד לפני הגאון כנ"ל והוסיף לי לספר כי כאשר הורה הגאון רבו עליו בלצנע לפני הגאון החסיד לאמר כי הוא הי' הקורא המגילה נשא הגאון עיניו עליו והביע בו וחיל ורעדה אחזה לו להרב מוהר"ז בחדת קודש סחד החסיד והלד גאונו (הר"ה הגוי) :

(ג) בהקדמה לפתח השולחן • לד) בהערועתי עם ידיד נעורי וחבירי הרב וכו' מ' חיים אב"ד דק' צערינבוס וכן' שווערין הודיע אחי כי נתמל בלחורוהו העתק מלאגרת אשר העתיק ממכתב הנמצא ח"י הרב הגדול כו' מ' יוחנן האב"ד דק"ק קלענאווע אשר הי' בימי נעורים תלמיד הגאון המפורסם נדיק ועגיו מ' זבי הירש ברלין האב"ד דק' ברלין • והקשיב מפיו הקדוש על לדודת האגרת הזאת כדברים האלה כי אחד מאנשי עיר ווילנא בנסעו ליריד לייפציג ויעבור דרך ברלין הביא בידו המכתב ולאמר כי אשכנזי ח' מוויילנא נתן לו המכתב למוכרו לח' מהאשכנזים בברלין ומחר המכתב לכן הדיין מברלין לשלחו לבעליו וכן הדיין כאשר ראה כסוב על המכתב כי הוא ערוך להחכם ר' משה מדעסוי הביא המכתב לאביו הרב הדיין ויראכו ויהפן הרב הדיין ויאמר אחרי אשר זה משה האיש לא ידענו מה הוא וחשד צעינינו בכמה פרטים חולי יהי' הנסיכה ע"י סוק המכתב הערוך אליו מאשכנזי אחד מוויילנא להודיע מה בלבו ולעמוד על דעתו ולתת בל עם המכתב להגאון מ' זבי הירש האב"ד דברלין והסכים גם הוא לנרץ עוד עמהם מגדולי הורה להחיר חרס הרגמ"ה לפסוח את האגרת ולראות האמור בו לתכלית כנ"ל • וכן עשו ויהי כפתחם ראו כי חמוס עליו הגודע והוא זלמן מייטון *) וכחוב בלשון הקודש בלשון למודים וזהו סוק ענינו זה שלם שנים

(* [אמר המ"ל כבר נודע אשר הכתישו ודברו סרה ע"ז • בע"י עהים אלד"י ובהסגיד • ורליתו להעתיק ממכתב הרב רי"ז מק"ב זצ"ל • מ"ש אל הרב המחבר נ"י במכתבו מן יום ח' מ' בעומר תר"ץ (תיבתה • וז"ל עם ולא האמת הוא שבראון מעב"ת להדפיס עוד הפעם ס' עליות אליהו עם תוספות חדשות • קרוב לוודאי שהרווחה בו • כי רבים קופאים עליו והאקשה פני כבודו סדקף ל"א ע"ב שהודפס עם • חמוס עליו הנודע והוא זלמן מייטון • יוסף בו קיבה אחת במדומה שהוא" • כי האמת בן הוא • שלא ידעתי בכירור שהוא הוא שפיה חמוס • רק כמדומה בזכרונני שפיה זה כו' עכ"ל" • וכאשר נדפס שנית העליות אליהו בק"ק שטעמין סוסיפו עם מיבת [כמדומה] • והנה עתה נודע סדק" כי לא הוא היה כ"א הסגיד מל הו ס ק • פי הכתוב מוכרס ח' שנת תרל"ב • במתשבות הרון עמוד 285 מרש ע"ז • וע' בחוברת ס' עם • בעפרה עמוד 462 ותשכ"ג] •

ידע לתבליטה יד) ויאמר שהוציא ממנה שני דברים טובים והם שבעים כחות שבאדם

חלפו להם מאז נהרלנו יהד צעיר צללן הבירה ובהפדרי מדידי ה' הדברים האחרונים ממני בגלל הרבנים אשר אין גם אחד שיהי' ידיו רב לו גם בחכמה מדעיות ומושכלות כ"א כל מעינם התלמוד ואך עליו ישימו ויעריבו ואנכי שמתי לדרכך פענוי ובחתי עד עיר ק' ומדי שחתי שמה הקשחתי מאנשים שונים מרחיבים פה להל! מאוד איש גדול ה' הגאון מ' אלי' מוויילנא בשמו אשר לבד עולם גדלו עד אין קצה בחורה בגלה ובנסתר הוא גם חכם נפלא בכל החכמות והמדעות ה' לא נעדר כמו מעטאפיזיק פיזיק גם הכמת מוזיק אין כל דבר נעלם מנמו גם דקדוק לשון העברי אשר להרבנים כמו זר נחשב והוא ידע כל העלומה ואנכי כאשר נודעתי דרך אנשי המדינה מגזימים ומפליגים . לכל הדברים האלה לא שמתי לבי אך כאשר שיעה בלבי אמרתי אולי זהו האיש אשר אנכי מבקש שימצא ואנשי אמנה שמעתי כדברים האלה נחתי שמחה בלבי אמרתי אולי זהו האיש אשר אנכי מבקש שימצא בעמנו איש גדול בחורה אשר גם כל החכמות והמדעות יהי' לו למנה כאשר היו מלפנים בישראל . ואנכי חף כי זקנתי ושחתי אמרתי לכל לסוג אחר מהפני לשום לדרך פענוי לרוץ עד איש אלהים זה לשמוע חכמתו ולהגיד לו ספקותי כל עמל לא עזרתי ואחזתי בדרך ובכל הדרך אשר התהלכתי סבותי לבוא המיד צמלון אורחים יהודים לחקור על שורש דבר אחת מהאיש הזה ויהי כבואי ע"ו פרסאות לפני עיר וויילנא שחתי שם בשבת צמלון אורחים אשר נקבצו בלוי שמה כמה וכמה לומדי חורה ובחור הסעודה כאשר זה דרכם לדבר נחתי חורה הגיעו גם הרבה דברים בשם הגאון מוויילנא והיו נפלאים מאוד למטרת האמת ואנכי לא עזרתי בחילום להודיעם כי כל ישע וכל חפץ נסיעתי הוא לבוא להסתופף בכל קורת הגאון הג"ל להבירו ולדבר עמו והמה הרחיבו עלי' פיהם בשחוק . ויאמרו בזה לך לעגה לך אחת מושחת הזקן ימוקף פאת ראשך ומלבושך לבוש נכר הדמה בנפשך כי חדרוך על מספן בית הגאון נבגלתי משמוע זאת וגזרה שנה מעיני כל הלילה אך התחוקתי לכל יארף לבני מדבריהם ולכל לסוג אחר עד הקימי מזמות לבי ונעשתי לבוא בהחבולה שנותי את עממי לבוא אליו בחור אדם המעלה ולכחש לו לאמר כי אנכי רב מפדוי באיעליא ואשר כל רבני איעליא שמו עיניהם צי לשלחני ע"ד מצוה פ"ג דרבים לבוא לפניו כי אז הלא יהי' מוכרה ע"פ המצוה לכלכל עמדי ולנשוא פני והנה עברתי שמה ע"ו אגרות תליפות מט"ו רבני איעליא לכולם בשם קראחים ושתיית כל מכחב בחורר האותיות ובסגנון הלשון כולם ערוכות אלי' . ובשם הרב מפדוי קראוני . (ואחרו אותי גם בשם מאצ'ר ס' על שמות נרדפים אשר נכון להודיעך כאשר תראה באחרית הדברים כי מזה היחה הנסיבה להודיע לו תוכן עיני ושלח יפלא מהגאון כל דבר) וזה תוכן המכתבים . הלא נודע למעלת כאשר המהקנו סוד יחד על דבר מלכות אשר יאז על כל היהודים לגרשם מארץ איעליא מטעם שנאת הדת ונודע למעלת את כל תוצאות הכסף הרב אשר הוציאו דרי איעליא בגלל הדבר הקשה הזה והרווחנו אך לבוא עד תכלית יסוד המוסד כי תלונתם עלינו הוא אך בעיני הדת ו' מגדוליהם השיב דברי אם יהיה לאל ידינו להצטדק ולהשיב דבר אשר יתקבל על דעתם יש מקום לישראל כי נוכל להושע ונשתומם כי אין איש אהנו עומד צפרן בזה עד אשר שמעה אוננו כי נמצא איש קדוש וגדול בעמנו נקרא בשם הגאון מוויילנא אשר יאמר עליו כי הוא חכם בכל החכמות והמדעים עד להפליא נוסף על קדושתו ועוזם גדול חזרתו עליו נשים מצטנו כי יהי' לנו מלאך מושיע ורב את ריבנו להשיב חורפינו וחורפי הדת דבר לסחוס פי מסטינו שלא ימצאו עוד אחריו מאומה כפי דעתם והנה לבוא בכחובים אליו לבד אשר תקצר היריעות תקצר גם מדענו לדבר דבר על אופינו במכתב כי ע"כ שמו פנינו במעלת כי מי כמוהו משכיל ע"ד וגם כי יליד ארץ פולין הוא ובקי בהם ובשונם ובו בחר ה' להסיר תלונה מעל עמו ישראל ו' ילח מלאכו לפניו להצליח דרכו וזכות רבים כזה הלוי צו ולגלח יהי' שמו לברכה ולהלה בדרך הארץ : המכתבים האלה לקחתי בידי ובה אני בא לוויילנא וכבואי העירה . וסרתי לביטו וכפתחי הדלת וראיתי הנקיות והעברה היה גם זה לאות ולמופת כי לא כאשר המון רבני פולין הוא ומנאתי שמה איש אחד והוא שומר החדר ושמש גשתי אליו ואמרתי לו כי לדבר עם הגאון הפלי ויאמר אלי שצ פה ואנכי אודיעו אם יתן לך רשות שתבוא אליו ויתמהמה שמה וישב אלי' . וישאלני בשם הגאון להודיע מה הפלי . ומה עניני אשר ברצוני לדבר עמו ודברתי עם לבני מה לי לדבר ולכלכל עם השמש לקחתי המון המכתבים מחיקי ונחתי להשמש למוסרם להגאון ויקחם ויבוא התדרה וכמו רבע שעה נפתחו דלתות

(כמ"ש צפי' רבינו על ישעיה' ע"ס וינא חומר מגזע וגו') ועוד דבר אחד לא היתה חכמה אשר שגבה ממנו (בהק' לשנות אליהו בחנוכות אמרים' ועי' מעלות הסולם הענה ה') חכמת טבעיות ולמדויות כי בכל משלה ידו החוקה גם חכמת הבשוף אשר ידעוה הסנהדרין והתנאים

החדר והנה איש לקראתי ומראהו נורא מוכתר צמ"ח והמכתבים צידו ויעמוד על מסתן ציחו ובחדר אשר אני בו לא בא שלום לא נתן לי ועיניו לא נשא אלי להביט בפני וישאלני ע"ד השאלות ובלהק דיבר אחי' וכה השיבותי ואמרתי לו ח' מהשאלות המיוטת אחי העתי אחי לשמוע השוכנה' והוא החבונן כרגע והוסיף לאמר אך פה שאלו עוד האספתי עוד וכאשר צינתי כי אחר דברי הוא מחבונן כרגע הנה גם אחי כרגע זו החבונתי מה לשאלו עוד והעתי לפניו שאלות הרבה ובראיתי כי עוד לא השיב מאומה על הראשונות אמרתי לו החמו כל השאלות האמיה לי ידידי כי נעלהתי משמוע פתח דבריו אשר האיר בחכמה ותחלה דברי פיו כי הנה השאלות המה במספר ע"ג אבל אינם אך כמ"ו שאלות כי השאלה הראשונה עם ה' והכ"ה עם המ"ז אינם רק שאלה ח' מסוג אחד וכן יתר המון השאלות חיבר הנפרדים והיו לאחדים צידו ולכולם מנה במספר ובמסקד לא החסיר ולא העדיף בינה את חכמתו כמעט נעלה מכת אנושי לסקור בסקירה ח' ענינים עמוקים כאלה ולחלקם למחלוקת עם ידידי דרכי הגיון אך הוסיף גם להשיב במועצות ודעה' והיה בלבי מה להשיב על דבריו ולספור ואמרתי להגאון אולי ישיבו המתלונים ע"ז כזאת השיב לי לא הבנת דברי הע' אזניך ושמע עוד השעם והאמן לי ידידי כי לא הוסיף על דבריו הראשונים ובינתי כי מראשית כלל בדבריו הקצרים אשר לא ינאח עוד מקום לסתירה וכאשר עוד הפעם שאלתיו פן ישיבו כאלה הוסיף עוד לאמר הקשב ושמע ולבך חשית לדעתי וחזר עוד השעם הדברים וכלל בכל השוה גם החירות השאלות אחרות אשר המה מסוג ח' ואשר כללם במספר ס"ו וכהתימו את דבריו וראיתי כי איננו אחי בצפ"י נסוגותי אחר ממנו לפנות לדרכי וכמעט שעברתי ופשמתי ידי אל כפות המנעול והנה קולו קורא באזני לאמר אחי האיש אשר חכמתו הספר על שמות נרדפים (האזנה ידידי ואמור כי מן השמים היה להודע לו עי"ז חוק עיני ולראות ברעתי חחה אשר כחדתי לו האמת חחה לשוני) ושמתתי בשמעי כי טוב אני צעיקי להשעשע אחי השיבותי פני ואמרתי לו אני כן אדוני ויען ויאמר לי באר לי ההבדל שבין לשון ששון שמחה גילה רינה דינה חדוה האמצעים בתנ"ך ואמרתי לו כאשר עם דעתי ענה ואמר לי הלא שכתח לבאר דינה אמרתי דינה אינו שמחה בלה"ק השיב הלא מקרא מפורש בציור לפניו חדון דלצה ח' בעלי השפט יבארוהו ע"ד לשון חכמים דן צי' מידי הוסיף וז' הלא דביט הגדול רש"י ז"ל פי' דינה לשון שמחה השיבותיו כי רש"י לא השכיל לפרש ע"ד פשוטו של מקרא וכרגע הרגשתי כי אחזר רעה לקול דברי והשיב בקול עוז הלא רבותיו הק' בעלי המדרש פי' בלשון שמחה וז' לשון המדרש עשרה לשונות של שמחה כו' ובחוכם דינה והשיבותיו גם בעלי המדרש הלא נודע כי אינם מצעלי פשט הכוח ופנה ערפו אלי ועב לחדרו ואחי הלכתי למלוגי אך פרס בואי אל מנותתי קדמוני פני מלאכי חבלה וקראו אותי לבוא לפני פרנסי העיר וב"ד אמרתי מה פשעי כי דלקחם אחרי והשיבו לך ועמוד לפניכם וחשמע פשר דבר ידעת ידידי אחי כי לא יפול לבי בקרבי ודוח נכון וחזק בקרבי שנסחי מהני ובאחי ואשמיד לפני הם' והיו לפני ז' זקנים מוכתרים בצו"ת ויעמוד זקן ח' מהם ויאמר לי אחי זה אשר חרסת וגדפת על חכמי המדרש ז"ל ועל דברת רבינו ז"ל והשיבותיו לא חרסתי ולא גדפתי ויאמר אלי ומה זה אמרת לפני הגאון אז אמרתי כי אינם מפרשים ע"ד הפשט אמרתי ורמז הזקן צידו ויקחוני פני המחבלים ויוציאוני לתוך לפניכם והתמהמהו כמו חצי שעה והשיבותי לפניכם ושני מלאכי חבלה אלה ח' עומד לימיני וח' לשמאלי לשמני ויעמוד הזקן הראשון עוד הפעם וקרא לפני פיהקא דבי דינא כי מחויב אנכי ללקוח ארבעים דין המצוה ח"ח ובמכות אלה הוכחי בית מאהבי אלה משני המלאכי חבלה ועוד לא שקפה רוחם בזה כ"א הביאוני לפני פתח בית הכנסת ויביאו זאורי צבוגר בחתי כרזל האחוים בקירות בית הכנסת לעמוד קבל עם וממעל לראשי הדציקו נייר רשום עליו כי זה האיש נענש על שהלעיג על דברי רבותיו הק' וכל הבא להתפלל הפלח המנחה ובה ועמד וקראו אחי פושע ישראל ומסאי לא חשכו רוק וכמעט מאשר ירוק ירקו צפני נעשה רקק מים מהלכת כמו ירך לפני הלא חדע כי אין ווילנא כמו ברלין כי בוויילנא המון רב וכולם מקטנים ועד גדולם יבואו לפתח הפלח וכללות הפלח המנחה הוציאוני חוץ לעיר וישלחוני לדרכי והנה בכל הרעות אשר מלאוני והשיבותי ממנו עכ"ז מלאתי את לבני האמן להודיעך קושט אמרי אחי כאשר עם לבני כי בכל חכמי הגוים וגו' מאן כמורה ע"ז

עליות אליהו

בימיהם כמאחז"ל על ר"א ור"י בנטיעת קישואין ועקירתן ידעה וחקרה רק היה חסר לו מעשה העשבים וכל גמר מעשיהם (לה) :

וכאשר הגדנו מעט מהרבה מחכמתו ותבונתו כי רב נתנה ראש ונשובה למעשיו המרובים והקודמים לחכמתו וכאשר כחות נפשו פרצו גבול ויעברו גדר האנושי כן גדר בעד כחות גופו לאמר עד פה תבואו עד אשר רואיו התפלאו על כח הסבל ועל אשר הטיל על גופו משא ליעף כמוהו בתורה ובצדקות כל היום גדול מנשוא . ועכ"ו לא נפל תואר פניו וזיו תוארו נוגה לו סביב וכצאת השמש בגבורתו ירוץ כגבור אורח צדקתו וגם גבורתו היא שעמדה לו וכמ"ש אין השכינה שורה אלא על חכם גבור כו' וקוי ה' יחליפו כח יעלו אבר כנשרים (לו) :

(ז) **מיום** היותו בן י"ג שנה ויום אחד מאז עד יום מותו לא הסתכל מד' אמות חוצה . וכשנשים לב על כל המעשים אשר עשאם מספר כל ימי חייו מתחלה ועד סוף

והדריינים מכלין העתיקו אח כל דברי האגרת הזאת וגם הרה"ג ר' יומן תלמיד הגאון האב"ד מוהר"ג מכלין העתיק אח המכתב בשם אשר ממנו העתיק הרב ר' חיים הנ"ל והוסיף עוד הרה"ג ר' יומן הנ"ל לספר כי ככלות אלה חתמו המכתב ונהנו אותו לכן הרב הדיין למוסרו להחכם ר"מ מדעסוי ובתוך כך קרה מקרה כי החאבל החכם ר"מ דעסוי על מח וזוה הגאון מוהר"ג על בן הדיין כי ישמור עת כי יבוא הגאון מוהר"ן לנחמו אז יבוא גם הוא אחריו למוסור האגרת למען ישמע דעת החכם על כל דברי האגרת ועל דברה האיש מיימון וכן עשה ויהי כפתחו המכתב וירא את החתום עליו (כמדומה שנאמר לי שהוא) ז' מיימון לא קרא המכתב וא' בפ"ע ומה זה יבקש האיש הזה ממני (הרה"ג רי"ג מעקלענבורג האב"ד בק"ב) :

(לה) ע' חשובה רב האי גאון בטה"ג שבס"ס נהרות דמשק (סי' י"ד) שהבאתי בקונטרס שה"א אות ה' בהג"ה ע"ש ולכן אין להפלא על רבינו שלמדה ושמעתי שהרב מ' ישראל קיסין ז"ל מוויטעפסק הי' אל"ח ממגידי נפלאות ומקדם אשר חבוא ואשר מרחוק נראה כקרוב לו וכאשר הגיד הרב להאיש שדעתו לנכונע משם אל מקום רבינו ז"ל אמר לו האיש זה לך האות כשהבוא אליו חמלאהו לומד במקום פלוני ויהי כאשר בא הרב ר"י אל רבינו ז"ל ונמלא כדברי האיש עמד משתאה וסיפר הפלא לרבינו ז"ל . ומיד שאלו רבינו האם אחז האיש במקלו בידו בעת ההיא . ויען הרב ר"י הן . אז השיב רבינו זו היא מדרגה קטנה שבכשפים שנא' עלי' (הושע ד') עמי בעצו ישאל ומקלו יגיד לו ובמזרים ידעו זה כל החינוקיה ונהכוין ז"ל לדברי השמ"ר (פ"ט) ע"פ ויעשו גם המה וישליכו איש מטוה אפי' חינוקות של ד' וה' שנים (הרד"ל) : ואני שמעתי מפי הרב מו' איציק מפוזנא כי אחד מסר לידו ספר הנקרא בשם שליחות אלי' אמור שם כי ח' מביא הגאון החאכסן במקום ח' בשבת והי' שם ח' ממגידי נפלאות ובמונאי שבת קודש אחר הבדלה אמר לו כשהבוא אל בית הגאון חאמר לו כי כעת עוסק במשנה ח' בטרתות ומתפלא שם קושיא ותאמר לו החירון בשמי וגם הצרכיה בשמי ויאמר לו גם הקו' וגם החירון וכאשר בא אל בית הגאון שאלו חיבק חס למד אז המשנה הנ"ל ויאמר הן ויספר לו כל הנ"ל ויאמר הגאון הקו' יוכל לשמוע אך אחי החירון שלו אינני חפץ לשמוע ויוסף הגאון לאמור הכרח פניך תענה כך שתפלא מאוד ע"ז הנה אשיבך מלים אך שימה לבך ע"ד יהיב דעתי ומידכר לזכור ההבונת או שהיה חור הלבויה זורחת אל ההדר ויאמר הן הראות כי השפיל לראיה בארץ ויאמר הן הו' נשען על מטוה הן השיבו מעתה לא תתפלא עוד בני פתח עיניך וראת ד' הרמב"ן ע"פ לא תחשבו ולא תענונו וחדע כי זה דרך הקוסמים והמעוננים (הרה"ג מהרי"ן מעקלענבורג מק"ב) :

(לו) סיפר לי אחמו"ר הגדיק הרב ז"ל אשר הגיד לו רבו אלוף נעוריו ש"צ הגאון מוהר"ר שאלו נ"ע . כי בעמדו לפני הגאון הוכיחו הגאון על אשר סיגף ח"ע כאשר הי' עוור בבית ה' בפרישות והגאון מוהר"ש ענהו הלא הוגד לנו כי גם הדונינו סיגף ח"ע מנעוריו . ושיבחהו הגאון כי מתחרט ע"ז והגאון מוהר"ש שתוק ענהו גם אני חפתי להתחרט אז הראהו הגאון ברמז אשר ישכיל כמו ועווס גבורתו ואך הוא אשר יכול לסבול ולישא משא לעיפה וחסר לגופו מכל טובה ועכ"ז לא חסר לנשאו ולא ביטל עי"ז ממלכת שמים ולא עבר חוק ושמרתם מחד לנפשתיכם (הר"ה הלוי) : וע' בזו"ת לך (כ"ג ח') בענין ראב"ש עס אל"י ז"ל (הרד"ל) : (לו) בהקדמה לשו"ע או"ח :

עליות אליהו

טו

תראה שכולם באו בתכלית החריצות והשלימות אם במה שעבר עליו בהסתכנות במלחמתו עם כחות גופו ואם בכבוד העבודה שקיים וקיבל על עצמו כל ימיו שלא לישן יותר מב' שעות במעת לעת ומימיו לא ישן יותר מחצי שעה רצופה ובאותו החצי שעה היו שפתותיו מרחשין הלכות ואגרות וכבלות החצי שעה התגבר כארי ויטול ידיו והתחיל ללמוד בקול רם ויישן עוד הפעם חצי שעה וככה היתה שיעור שנתו ג' מחצית השעה בלילה ומחצית השעה ביום (ח) . וגם תחבולותיו נגד היצר מה שהיה לבו חפץ . גור עליה אומר שאיננה טובה אמיתית והתרחק ממנה ויפ שכמו לסבול הצער של רעבון ושלא להנות מעוה"ז רצה בנעוריו אבל לחם צר צנומה שרויה במים שיעור ב' זתים ואכל אותם ערב ובוקר ולא טעמן בהכו כ"א בלען שלמות :

(ט) ומדותיו כעין מדות הראשונים ג"ע מעורו לא הלך ד' אמות בלא תורה ותפלין ולא שח שיחה בטילה מימיו אף בעת שישב בחברת אנשי מדע לא הטה אזנו לשמוע וזלת תורה אמיתית (ט) ומנעוריו היה לומר זמן רב ביערות בבית יחידי והתבודד במקום אשר לא ידע איש מקום סתרו ואחר אשר הוכיח ה' לו לאשה הצדקנית מ' חנה והיא בת איש שוע ועשיר הרב ר' יהודה זצ"ל מקידאן זכה היתה עזרתו בקדוש אך היא ידעה לפעמים חביון עווו ומקום סתרו והיתה עמו לשום עינה עליו לכלכלו (טא) : **ובעוררו** צעיר לימים קיבל על עצמו להלך בגולה ולהיות איש נודד ממקומו (טב) כמה שנים הלך בגולה נע ונר (טג) בקדושה ומורה מעוטף במלית ומוכתר בתפלין (מד) ויעבור גם עיר ברלין וליסא (מה) ובכל מקום עברו (מו) ספרו ממנו גדולות . (מז)

(לא) עיין בשו"ת בנין עולם שאלה ח' מ"ט ע"ז (הר"ה הלוי) . (לב) בהקדמה לספר' עם ביאורו מהגרמ"ח זצ"ל ובהקדמה לחזונו עם ביאורו : (ט) בהקדמה לפתח השולחן : (טא) כי היה בטוח על זקקה (שלא יודע מקומו על ידה) עד כי אמר עליה כאשר לא יוסר כוסני שמים קן מעשה זקוקיה לא יסגר מרוב זממה לווה לחרות על אכן אלה העורים קרית חנה : וחסת חנה בשנת תקמ"ג ה' כסליו לא הניחה המורה ועד לספר שבחתי אין נחוב וודד : חננ"ה ויציבה מצבה על קבורתה צב"ע צוילנא (הר"ה הלוי) : (טב) הקדמה מנוצח אמרים לטנות אלי לעמבערג תקצ"ט : (טג) הגיד לי האמו"ר הגדיק הרב זצ"ל אשר שמע מפי רבו אלופו ש"צ הגאון הגדיק מ' שאל מוילנא ג"ע כי הגאון החסיד ס"סר לו כמה פעמים אשר קרה לו בעת אשר שבע נדודים בגלות בפרייסין כי ביום חענית אסתר היה רחוק מעיר אשר יכול להגיע רגלי לשמה לשמוע קריאת המגילה בצבור ולא נמצא עגלה כ"א עגלה ח' אשר היחה טעונה קדירות ושכרה וישב עליה בדרך נכשלה ונפלה העגלה ויפול גם הוא לארץ והעגלון אשר חמחו בערה זו עוד הוסיף להפליא מכוח הגאון על אשר לא עזר כח להחזיק לכל יתן למוט העגלה ועל אשר נשפלה והגיעה לארץ והקדירות נשברו והגאון חיש נמלט וימחר רגלי לעיר והנה כבר קראו שמה את המגילה ובכל יגיעו לא נמצא לו לאסוף אנשים למנין עשרה לקרות לפניהם המגילה עד אשר הוכרח לשכור ולרעותה צרפי כסף ונתן לכ"א שני זהו ומקודם הוכרח לשלם להם ויהי כאשר פתח הגאון לקרות וישתקו עליו ויברחו כולם בהצבא לא נשאר איש ויקרא המגילה יחידי ובכל עת אשר סיפר הגאון כוחת הרבה לבכות כפי רב אשר מזה נשכיל כי גם בלכתו בדרך בגלות לא נדח ממנו לכל דבר שבקדושה מנין עשרה וציבור וכל הידור מנוה ואם אך פ"ח לא עלתה לו נפשו ידעה לו והיזיל כחלל דמעה ילמדו ישרים דרכו כי אין דאגה כדאגת ביטול מנוה ואין שמחה כשמחת קיומה (הר"ה הלוי) . (מד) ע"ס לחות העדות מהגאון מ' יהונתן מפראג ד' ע"ג אלטונא . (מה) [ע' לעיל הערה ל"א] :

(מו) סיפר לי הרב מוהר"ל מ"מ דסלאנים (בעהמ"ח אפיקי יהודה מים פהורים איי הים שפה צרורה שנדפס לבד הרבה חי' בכתובים) שבהיות רבינו ז"ל בגולה הגיע ערב הספח לעיר זאלקווי (הסמוכה למקום מולדת הרב מהר"ל) ובא אל הרב אב"ד דשם (כמדומה לי שאמר שהיה אז הרב מו' מרדכי זאב ז"ל) וביקש על נפשו שיקבלו על ימי חג הספח וישאלו לו הרב מה זה חספת בני צי יוסר מבאחרים והשיב לו כי אלז אדוני ודאי מנה וכל מיני דספחא מהודרים בהכשר בראוי לגברא רבה דכותי' וענשו לנפשמו וקיבלו ובלילה

זיין

כשהכינו

עלויות אליהו

ובחזירתו מגלותו מחלישת בחו שבר עגלה אחת ההולכת יומם ולילה ושבר לבעל עגלה שיתן לו סך מה בעד המתנתו עליו בתפלת העמידה ופ"א עמד הגאון בתפלת י"ח • ובעל העגלה הריץ הסוסים ושם היה כל אשר לו ונשאר ריקם וכשחזר לביתו למד תורה מתוך דחק גדול והיה סוגר ביום הלונות ביתו בלמדו והיה לומד לאור הנר כדי שלא יבלבלו עין אדם וכך היה דרכו בימי חרפו ביגיעתו על למוד תורה לשמה והיה חוזר כל תלמוד בבלי כל חודש ט"ה) והוי עובדא שבעירו הגדולה רבתי עם פסקו מקהל הקדוש ליתן לו בכל שבוע סך מסוים לפרנסת בני ביתו והיה שמש אחד שעל ידו היו שולחים דמי ספוק מקהל הקדוש הנ"ל ולקח השמש לעצמו ולא הביא לו ונמשך כמה שנים • ולא הגיר הגאון לשום אדם וסבל ב"כ רוחק עד שאשתו הצדקנית עם בניו הקטנים • לא היה להם במה להחיות נפשם ובאתה לפניו • וצויה לה שתלך עם בניה הקטנים לשכנים שלו בזמן אכילה ודרך הקטנים מבקשין לאכול כשרואים אחרים אוכלים ויתנו להם ולא רצה לגלות ענין שנפסק נתינות הסיפוק מבטחוננו השלם ושלא יבויש אדם ע"י עד שחלה השמש ונמה למות והתורה בפני כל כי כמה שנים במספר שלא נתן לו סיפוקו הנשלח ע"י ומת השמש הנזכר :

(ט"ה) כמה הועילה לו תשוקת האמת היא נתנה לפניו מסילה נכונה. וישרה עמה גבר על כחות הטבעיות להכניסם במסורת הברית הקדוש נפשו ולבו אל ה' כי אמר מנעוריו דודי לי ואני לו לא הספיקו דמוים משקרים מהנאות עוה"ז להתעותו מפקודי ה' הישרים בשום אחד מדקדוקיה ונודרו לשמור אותם ככל הכתוב ולא ימצא לו עון אשר חטא לסמוך על חברי המקיל ונתן את נפשו לקיים כל דקדוקי מאחו"ל (ג) גם מה שלא הובא בשו"ע כי אמר ה' יוצרי מבטן לעבד לו :

כשהכינו לסדר השולחן שאלו הרב אם ירצה לעשות הסדר לעצמו אז יפיק לנונו בזה וישן רבינו אם לפיכס הגון כבר ארז"ל כל מה שאומר צעה"ב כו' וכאשר ראה הרב שרבינו עושה שינוים הרבה ממנהג שנהגו מכבר כגון ב' מלות כד' הרי"ף וש"ד הרבה היה זה לזרע פנינו שאיש בחור בשנים כ"צ ימים ידו לשנות מהמנהגים הקבועים מימי קדם וכשבא בשחרית לבהמ"ד סיפר וקיצל ע"ז לפני לומדי העיר ונמנו וגמרו שמהראוי שינסהו הרב בלימודו אם הוא גדול בתורה אז יניחו לו והם לאו אז יענישוהו על רמות רוחו דקקא"ל ל' לשנות מהג הראשונים ובסעודת האהרים דחק עליו הרב שיאמר איזה חידושי תורה ולא נענה לו אז א"ל הרב הנה אני אגיד לך מ' חורה אך אם יש בכתך להבין הדברים ויגעע בראשו הן והגיד הרב לפניו חידושי פלפול בחריפות כדרך הרבנים במקומות ההם בזמן ההוא והשב שודאי ישיב רבינו דבר מה כנושא ונותן על דבריו אך כאשר ראה כי לא פנה פיו לדבר אף דיבור אחד בזה אז הרה אפו ויאמר לו אולי איך מבין עדיין אזי אטריח לחזור ולשנות לך הדברים ויענהו רבינו למה לאדוני לטרוח הנה אני אחזיר ואשנה הדברים לפני אדוני ונקיט רבינו כדרכו דרך קצרה כל חומרא מהנייהא של דרשה הרב ואף שלא חידש בה רבינו כלום בכ"ז הבין הרב ממה שכתב קטע בנפה ברורה שלו המטת כל פילפולו החרף וכללו במלות מועטים מתחזק את המרובה שודאי אדם גדול הוא ומאז רפתה רוחו משליו והג בו כבוד • והיה אלו כל ימי הפסח • ובמולאי הפסח בהשכמה הלך רבינו לדרכו ועזב בחרר משכבו על השולחן מעות עם רשימה שלוש מוזמניהו בחג הפסח אל הרב • (הרד"ל) : (יז) הקדמה לפתח השלחן :

(מח) ע' נעיל הערה ט"ז וע' בהקדמת נכדו לספרא דנישוחא ב' שהיה חוזר מדי יום מאה דפיס ע"ש • וע' אדרת אלי' ההספד הנדפס על הגאון צווארשי' כתב עליו ויכל שבת היה חוזר מס' שבת ועירובין עם כל הדינים ובמולאי יוה"כ צוואו מזה"ב ה' חוזר מס' סוכה עם כל הדינים ע"ש • וסיפר לי הרב המפורסם מ' ישראל גאדון נ"י רב צוויילנא אשר ראה כי צוואו מ' יוה"כ תיכף בלילה ה' הגאון ג"ע להגאון החרף מ' דוד שמואל פייגעש ז"ל מוויילנא (הזכר להלה ב' הילל בן שחר בהספד על הגאון ועליו) הלא נכון לקבוע תיכף יחד בסוכה כמנהג העולם לבו אתו ונקיים יחד והביאו • החדרה ויקח מס' סוכה וילמדו כל הלילה המס' סוכה וזהו היחד שקבעתי במקום נאמן אמר לו הגאון (הרה"ל הוי) : (ט"ז) הקדמה לשו"ע או"ח : (ג) [ע' משלות הסולם הערה י"ב י"ג ע"ז] :

עליות אליהו

יז

רוב פקחותו והשתדלותו בעבודת ה' היא שעמדה לו נגד כל מעיק לו והיא שהמירה מלבו כל דאגה כל עצב לעבוד את ה' בשמחה ובטוב לב כל הימים :

לא נהנה לא במחשבתו ולא בדבורו ולא במעשיו כ"א מעניני הדעת ויראת ה' ושבת בוראו ואשר ימשך ממנו טובה אמיתית ותשועות עולמים ואשר איננו מענין זה ביר חזקה שלחם ובורוע רמה גרשם מעל גבולו גם פליטה לא היתה לו :

כמה מסר נפשו להרחיק מחברת ביתו בניו ובנותיו רק יראת ה' שהורה לשכנה דרש בין כתפיה שכן עד שמימיו לא שאל את בניו ובנותיו בעסק פרנסתם ומתות מצבם (והסכין אותם מעוריהם לקבל כל המאורעות באהבה) ואם בא אחד מבניו לגבולו גם כי הגדיל השמחה כי לא ראה אותו שנה או שנתיים (א) אפס לא שאל אותו על ענין פרנסתו וכאשר נח מדרכו שיעור שעה אחת מהר ימרתנו שוב לקבוע סדר למודו וכה אמר בדרך בטלת מלהשלים שיעור סדר לימודך הוא ישולם בביתי :

ראה אחי והביטה מה רב טוב העונג והערבות בנפשות היראים העובים דרכי עוה"ז ועסקיה לעמול בתורה ובמצות כי יגיעם ערבות ועונג יספיק להמשיכם בכח גדול

להפריד מדרכי העולם וחמדותיו להתבודד בדרכי ה' ותורתו ולבכם מלאה אהבת ה' על כל גדותיו נגד טבעו הדרך שטף ועבר אף לאהבת הבנים גם אם הם יחידים לחם בנו הרב הגדול איש תר"י וי"א המנוח מ"ה שלמה זלמן ז"ל בהיותו בן חמש שנים או כבן שש היה רך ויחיד לאביו ואביו אהבו שעשועיו בכל עת כי הביר בו מדת טובו וצדקתו פ"א נפל למשכב טרם שב לאיתנו הסכים הגאון בדעתו לנסוע אל המקום אשר הבין להתבודד (שבעה פרסאות סמוך לוויילנא) הבוקר אור ויסע אל המקום שהוא להתבודד כפעם בפעם שמה נסכרו מעינות הטבע עד ששכח ביתו ובניו ימים פ"א הלך לבית הרחיצה גלוי וידוע שאסור להרדר שם בד"ת התחיל לעיין בעניניו וזכר כי בדרך זו הלך מביתו יותר מחודש ימים ובנו חביבו מתהלך בתומו נעזב ממנו מושכב על ערש דיו נכמרו רחמיו וציווה לאסור רכבו לשוב לביתו לפקוד שלומו לדעה מה יעשה לו :

(ב) **ובגוף** רא שרי למקרי לרבינו חסיד וקדוש יגיעתו בתורה הק' אין לספר שהיה חוזר למאות ולא לפים כל פרק ומסכתא ומרוב תביבותי לתוה"ק היה חוזר פ"א לילה ארוכה שבטבת משנה א' ממס' מדרות כל הלילה • והיה לומר בימי חרפו בתורף שיש קור קשה בתדר שלא הוסק תנור בית החורף • כדי לגרד שינתו • ומי יוכל לספר צדקתו וחסידותו שלא שח שירת חולין מעולם ולא קיבל עליו עול ציבור ורבנות • ושום מרדה והיה שונא בצע (ג) :

(א) סיפר לי גיסי המופלג מ' זלמן ז"ל נכד הגאון ז"ל שאמו בת הגר"א היו צגי' מחיס כשהם קטנים ר"ל • וכשהיתה מעוברת ממנו (גיסי ה"ל) נסעה מבייתה (מק' דיסאג) אל אביה הגר"א שיבקש רחמים שהיה הולד של קיימא וצבוחה לפניו אמר לה צמילים קצרים כגולה לקיום צנים שהילד אשר יוולד לה יקראוהו בשם אחיו המת אשר מת לפניו באחרונה עם עוד הוספה שם שני חדש והחדש לראשונה ושם המת לאחרונה ויותר מזה לא רצה לבטל לדבר עמה ויעשו כן כי הילד שנפטר לפניו היה שמו דוב בער וקראו לגיסי זלמן בער ונתקיים הוא וגם אשר הולידה אחריו ילדים אחרים והגיד לי גיסי שש"ס עשו כן כמה צ"א שלא נתקיימו צניהם וכגולה זו עמדה להן להיות להן זרע של קיימא וכן ראינו גם אני כמה שעשו כן והועיל בעז"ה (הרד"ל) :

(ב) הקדמה לפתח השולמן :

(ג) סיפר לי הרב ר' מנשה מאיליע ז"ל שפ"א שלח ע"י הגביר מחאטאוויץ שהיה חולה מכתב עם עשרה אדומים לנדקה על בהמ"ד של רבינו ז"ל למסרם ליד רבינו ויהי כאשר מסר לו העשרה אדומים הניס זכר כרגע והחזיר לו שמונה ולא קיבל ממנו רק שנים וע"י יגיעה רבה שיגע הרב ר' מנשה ז"ל להודיע טעמו של

עליות אליהו

נד) וינתר שהיה רבינו הגאון אשכול שבגדולים יותר היה נמוך ושפל בדעתו מכל אדם אשר ע"פ האדמה כמש הלא תראו גודל ענותו (ע' עליו קיר נהערה לשו"ע) שמעולם לא הזכיר שם שום חכם שהשיג עליו כרובא דרובא וקכפי שיטתו יושב ודורש לעמו כמפי הגבורה כדי שלא יתכבד בקלון חבירו הכם המושג או המחבר עסק בדבריהם הק' בשלהבת אהבת ה' ויראת הרוימות בקדושה ובטהרה וריביות נפלא אין לשער בעת עסקו בתורה ועבודת ה' היה נאהו ונלמד באהבתה עו שבמעט עזבה נפשו את גויתו נה) :

יז) בכל עת רבים מעדת ה' בכל מקומות מושבותיהם עם תורתו בלבבם היו באים בצל קורתו להתפלל בבחמ"ד שלו לשמוע תהלת ה' בפיו המה ראוכן תמהו איך יגיע איש אל שיעור מאהבת ה' כמוהו בהביטם כל תיבה ותיבה מתפלתו היה יוצאת מפורשה בקדושה ובטהרה עם המחשבה טובה ויושר לבבו נראית כאלו ניתוסף לו מדע בכל תיבה ואהבת ה' בכל מלה בלשונו וה"ל הגאון מוהר"ח נ"ע יז) פ"א מדי דברי עמו בענין התפלה א"ל רבינו פ"א הראוני מן השמים גודל ענין התפלה כי יגיעתי יגיעות רבות על הבנת מאמר אחד בס"ת בענינא דר"ח י"ב שבועיים ולא עלה בירי לפרשו לאמיתו והנה ביום ר"ח א' מדי עמדי בתפלה בשמ"ע בשחרית כרגע נפל במחשבתי באותו מאמר לפרשו על שבע אופנים ומה היה לי לעשות אמרתי לו אפשר לשחות מעט רק לסדר במחשבה וכי גם זה חשיב הפסק אמר באמת כן עשיתי שהיתי כמו רבע מינוט וסדרתי במחשבתי ושוב חורתי תיקף לגמור תפלתי ואהרי גמרי תפלתי התבוננתי על המראה לחזור עליהם ומאומה אין בירי כי נשכחו ממני לגמרי (ומזה תבין גודל קדנשת מהרת מחשבתו בתפלה אשר גם זה היה נחשב אצלו למחשבה זרה בתפלה) ונצטערתי ע"ז הרבה ושהיתי כמו חצי שעה להסירה צערי מדעתי ולקרית הל"ל וכעמדי להתפלל מוסף והנה נקבצו באו עוד הפעם כל השבעה אופנים במחשבתי כראשונה שוב לא פניתי במחשבתי מתפלתי כלום ולא נתתי דעתי עליהם להרהר בהם כלל וכסיימי תפלתי נמצאו ערוכים ושמורים לפני כל הז' פירושים לאמיתתם ומתוקים מדבש ונופת : **שמעו** יצא בכל המדינות הקרובות והרחוקות מקצה תבל אליו ידרשו ותורה יבקשו מפיהו כי מלאך ה' צבאות הוא ובהיותו בן שלשים וחמש שנים נה) שחר פני

דבר נודע לו ע"י הרב מ' סעדי' תלמידו המבטח שזה היה טעמו שהגיש במרח"ת עינו שהאדומים כולם היה סחוסים וקלים ונולד לו ספיקא דדינא בשיעור מטבע זהב שנפתחה עד כמה יהא השלי לקיימה חס דינה כשל כסף דתינא ב"מ (ג"ב) בסלע עד שקל פחות מדלן יקון והיה גמאה בעיניו שמונה מהן חסור לקיימן ולקבלן ע"מ לקון ג"כ חשב רבינו דהו"ל כחמשה מדעתו כל בעה"ב ע' ב"מ (ט"ח) ע"כ החזירם לו להשיב תיקף לבעליו ורק אוקן ה' כחמסרו כ"כ עד שהיה מותר לקיימן הוא שקיבג והרב ר' משה הל"ל התפלה מאוד מתיזו מקומות שחב רבינו לשער ענין זה שחלוי לנד בפלפול גם בחכמת השיעור לפי גודל ערך מטבע הדומים שלנו נגד סלעים שלהם בכדי שיהיה אפשר להשוות העשרות במרח"ת העין בפתיחתו (הרד"ל) : יד) הקדמה לספד"ג :

נה) סיפר לי הרב מ' הילל משקלאב (בן הרב מ' בנימין תלמיד רבינו ז"ל) שנסע לעה"ק ונפטר בש שפ"א היה צוויילנא ובה ועמד לפני רבינו ז"ל בחדרו והוא היה הולך ושנה משתחו בדביקות נפלא * ולא הרגיש כלל בעמודתו שמה לפניו וחק' שכ"פ בהיות רבינו ז"ל הולך ובה פגע ונגע בו עד שהולך לנשות מני דרך ללדין עד אחרי זמן כמה (מסתמא כשגמר ענינו) הרגיש בו יבשתאום שאלו בשלמו ובשלוס חביו תלמידו הרב מוהר"ב (הרד"ל) : יז) הקדמה לשו"ע או"ח :

יז) הקדמה לספד"ג :

נח) כתבתי כפי חשבון הנכון בס' לוחית העדות שהמכתב אליו מרבינו נכתב ונחת יוס' ה' ה' סיון תקט"ז ע"פ

עציות אליהו

יט

רבינו • הגאון הגדול אור ישראל מ"ה יהונתן אב"ד ור"מ דק' פראג (נפטר מ"ט לויס ומומים) באגרת לחוות דעתו גם הוא נש' בין גאוני אשכנז ופולין :

ס' **הזקנים** שברור והשרידים הנגשים אל ה' השכילו קצת דרכו בקודש הגם שהכירו שענינו ענין נפלא בהחלט והנהגתו עליונה ונפלאה וגם כי ידעו כי לא מחשבותיו מחשבותיהם ולא דרכיהם דרכו מ"מ לא התעלמו משים לב על עניניו והיו משתוקקים ונכספים לראותו פ"א ביום או בשבוע למען יביטו אל פעולת ה' והתיישרו לעמוד מרחוק נוכח פניו אולי יאר פניו אליהם ויחננם מדי דברו בהם כל היום התאוו תאוה ללכת בדרכיו לעבוד את ה' מאהבה כמיהו המה ראו והשכילו שאין כת ברורנו הוזה להדבק בדרכיו וכן התבוננו היטיב שלא ישוער חק אפשרות גודל בקיאותו ודקות שכלו הן מנעוריו התורה והעבודה מחוברים בו קיום טבעי תאות לבו נתת לו :

תלמידיו הראשונים רצו בכל כחם מיום היותם בבית מדרשו לקרב רחוקם אל מקום חיותם ולא נתעצלו בהליכתם ולא נתיגעו במרוצתם מפני שהרגישו בעוצם רחוקם ממנו וידעו כי רב מהם הדרך להגיע אל מחוז חפצם מה טוב חלקם ומה נעים גורלם :

הראשון הוא היה הגאון הצדיק מאור הגולה מ"ה חיים זצ"ל אב"ד ור"מ דק"ק וולאוין הוא היה צופה ומביט בעינא פקחא ביופי הדר תורתו גם כי כתו חוק מנעוריו לן בעומקא של הלכה וידיו רב לו בפלפולא של תורה ובצלה התלונן אך כחכים היו אתו בעקב ענה ויראת ה' כל היום ובבואו לעמוד לפניו (א) לשמוע מפיו דברי אלהים

לפ"ק ורבינו טולד בשנת ח"ס לפ"ק לא וחשוב נמצא שמתיו ל"ה ואין להפגים להכותב מאמר הטובות אמרים בהקדמה לשנת אל"י שכתב בהיותו כבן כ' כבר הבינו אלינו וכו' וע' לוחות העדות וכו' זה היה בשנת תקי"א ע"ה עשה בשמים כי לא שם לבו לעיין היטיב וגם דבר בלתי אפשר כי ה' סיון תקי"א היה אז ביום ש"ק (המוציא לאור) :

נש' עיני' לוחות העדות להגאון מוהר"י זצ"ל (פטרל ד' ע"ג) חז"ל כמו כן שלחתי פירושי כו' לק"ק ווילנא כי ביחוד שמעתי בחוך חכמי העיר יש"ח המיוחד החסיד קדוש וטהור מאור ישראל כולל כל החכמות חו"כ ולו עשר ידות כנסת מוהר"ר אלי' נ"י אשר נודע מהלכו בכל מדינות פולין וברלין וליסא מקום שעבר החסיד הג"ל ספרו ממנו גדולות ובקשתי ממנו לעיין בפירושים וליתן עזרתו כי כיום ע"כ רבינו בצנחא לשונו השיבו והעתקתי אות בצלוח גוף המכתב למען הראות גודל העטה ויראה בתשובתו חז"ל ישיש כגבור לרין אורח משלים בתורה וכו' להגאון וכו' מו"ה יהונתן נר"ו הגיעני מכתב פתוח מוחם גיה"ק ששלח פירושי' אמיתים • על ה' קמיעות דמין הגדפסי' אשר יסודתי' בהררי קודש וביקש ממני לעיין בו אם ישרים הם והפריח ענמו מגודל זערו ס"ח צע"ה ש"ייה בצער והוא הודיע זערו לרבים ומי יתן לי אבר כיונה אעופה ואשכונה לעשות שלום שיפקק את העצרה אם זרה ממתלוקה אשר לא כדת אבל מי אנכי מארץ מרחק שישמעו לקול דברי להצדיק הצדיק הן למראה עינים מעון אריות יהושבים על כסא הוראה צקהלות קדושות מעידים בתומתו ואין דבריהם בשמים ומטין און לדבריהם להכריעו מה צורך לדברי ולא דבריהם אינם בשמים מי אנכי מארץ מרחק זעיר אנכי לימים נחבא אל הכלים אשר ישמעו לי לכן ידיו אוחי אדוני לבק זכות ומחמת מרדות רבות ויריפס בעל הדך לא היה באפשרי לסדר הדברים כראוי והוכרחתי להקצר בצות אנכי ברוב ענותנותו ולדקתו שידני לבק זכות כ"ד דו"ש תמיד הצעיר אלי' במוהר"ר שלמה זלמן פה ק"ק ווילנא י"ז יוס ה' ה' סיון תקפ"ו (לפ"ק) : (ס) הקדמה לשו"ע או"ח :

א) ובסוף הקדמתו לפי' ספד"ג כתב בזה"ל לבי יהנה אימה מדי דברי בו בהעלותי על זכרני עודת בחיים חיותו עומד ומשמע לפניו ית"ש כאלה מנבא המרום במרום כו' וחייתי לעמוד לשרת פני קדשו מעט מן המעט ובהעלותי על לב קדושת אור חורתי חסידותו סודתו וענתו מרחפ כולה גופתי עכ"ל וטוע שם הגאון ח"ו מאור הגולה מ' חיים זצ"ל בכל קצוי חבל והגאון בעל פאת השולמן בהק' לחקלין חדישין כתב על הגאון מוהר"ר נ"ע חז"ל כי לא חסר משולחטו כלום מהמעלות שמו חכמים שהתורה יקנית בהם וכד הוי בר תרתי

עלויות אריהו

חיים רוח מבינת רבינו זצ"ל עברה ע"פ הריפותו ופלפולו ותשרהם סב) ובתבונתו נמחץ
רהבם ומאז הביט בעים שכלו מה גדלו מעשיו מה עמקו מהשבותיו בנגלה ובנסתר .
תחת צל קורתו אוה למושב לו :

והשני הרב הגאון מו"ה שלמה ז"ל אב"ד דוויילקאמיר חריף ובקי בחדרי תורה ומוכתר
בענוה ויראת חטא פעמים רבות בשנה היה דופק על דלתותיו כאשר שמע
דברי אמת לאמיתה יוצא מפיו הקדוש והטהור חשב מלאכתו שעמל בה מספר ימי
חייו למלאכה נמבזה ונמס ובבואו לפניו אל הקודש פנימה שאל מאתו כל דבר הקשה
לו סב) ונתן לו די מחסורו אשר יחסר לו :

הרתין ועשרין שנין הוי גמירא ליה לכולה הש"ס וכל אפיזריי' עכ"ל ואף דקדקו והכמתו המרובה עמדה לו .
להעמיד תורה בישראל והלמידים גדולי הדור ובספרו נפש החיים האיר לכל ישראל במוסרו הטוב וכן שר"ח
הרביס אשר השיב לכל שואל ונשפרו הרבה בעו"ה בשריפת ביתו יע' בס' אגודת חזון (עמק הלכה ד' מ"ד ע"ג
בספרו) ונבחרו אף מעט מהרבה ת"י וכן ס' רוח חיים על אבות המסודר ה"י [וכבר יצא לאור ע"י בעז"ה
צוילנא עם האספות ממני] ירחו ישרים וישמחו ואם בלנו לכהוב כל גדלו עד ספר יסוב וע' בס' אגודת חזון
דרוש הלון בכות (דרוש ט') . הספד עליו וע' בהספד אשר קין עליו תלמודו הגאון מ' דוד טעביל בעה"מ ס'
ציה דוד (דרוש ט') ובס' גליא מסכתא (בדרושים ל"ג) . (הרה"ה הלוי) :

סב) וראיתי בתשובה א' שפאל עם הרב הגאון החריף מ' ליפמן אב"ד דקאפול' והסכימו שניהם לדעת א'
ובכ"ז כתב בסוף החשו' וז"ל והנה צבוחי לפני מו"ר ר' יצחק לעמוד ע"ד כו' ובהתלהו להגיע לפניו
השמועה החליט בפשוטות כו' ומעזה כל בנין דה"ר דאשתקד נפל אודא ל' וגם ידי בעי למיטע ולמיספן
כו' והם תעלה ביד כה"ר לעשוה סמוכין לזה יודיעי ואניע לפני מו"ר קדוש ישראל חס יזכני ה' להתאבק בעפר
רגליו עכ"ל [אמר הגו"ל ההבזה נדפס' כעה צשו"ת קדושה יו"ע (סו' לג) ע"ש] ירחו נא חכמים ויקחו מוסר
היכן היה מגיעה מורה רבו על פניו ז"ל עד שצדיבור אחד ריש מילין של רבינו ז"ל החליט להתור כל הבנין
שבנו בחריפותם הגדולה וכלא השבחו (הרד"ל) ורחייתי אני בתשובה א' כי"ק אשר העריך הגאון ח"ז מוהר"ח
ז"ל להגאון המפור' מ' היים נח זבי ז"ל (האב"ד דק"ק אה"ב בעי"מ עני ארזים עני אלמונים מעין החכמה)
וז"ל בסוף מכתבו שם מיום כ"ה המנוח שנת הקס"א וחזיתי לדעת' דמר שלא לבו הולך להלך נגד הארי החי הכהן
הגדול בעבר מנשיאותו (הוא הגאון מ' רפאל בנידע הכתוב בס' זכר נדיק) כי היכי שלא ליחלש לעת' מאוד
שמת לבי על שלום מו"ר הכהן הגדול נ"י אשרי ירח'ה' שהגליה ה' דרכו גם בזקנותו והמז' לו ריע ככה"ר
קראתיו נועם אמנם בתורה דכתיב צי' אמת הלא בלתי אל האמת עינינו וקרא גמי אקדמי' דהכיב האמת והשלוס
ארכו כו' וכבר הורהני בזה מפי מו"ר גאון קדוש ישראל רבינו הגדול החסיד מ' אלי' גע מוויילנא שלא לישא
פנים בהוראה אף להכרעה רבותינו בעלי השו"ע [ע' שו"ה קדושת יו"ע (סו' ל"ד ע"ש] והעפ"כ מעודי
זחלתי ואירא לקבוע הלכה עפ"י דעתי העני' והלושה והן בעוד על ארזינו שמשו של רבינו הגדול גע הני' לפעמים
זכיתי להגיע דברי לפניו והיה מגייר לי שמעתה ואחר ששקעה שמשו של ארזנו נדיק ליה לי רב במהא ואל
מי מקדושים אפנה כו' כו' חיים במוהרי"ן מוולאזין (הרה"ה הלוי) :

סג) ולפי הנראה קיבל ולמד גם בנסתרות מן רבינו ז"ל כי שמעתי משב"ז הרב המקובל מ' יעקב משווינאן ז"ל
(שהיה אב"ד צוויילקאמיר ובפומפיאן) שפ"ה צנעו יחד עם הגאון מ' שלמה ז"ל הני' ונתגלו
הדברים על עיני האר"י ז"ל שגילה בקבלתו סדרים שלא שערס הראשונים ז"ל לבארם (וע' בהקדמות הגאון
מוהר"ח ז"ל לספד"ש שכתב בלשונו הזהב שהמקובלים הראשונים לא דיברו בזה כ"א ברמז) ה"ל הגאון מוהר"ש
שמע מרכז הגר"א ז"ל על מאמר חז"ל גמרות (נג"ר) עזריה דהוב קרוי הצבא שבו נרמז כל בשרי קבלה הכריז ז"ל
בענין הפרטופים וז"ש לר' פרידא על ר' עזריה דקרוי הצבא דלא עייל ונפק לסתרי ההשנה רק עומד על הפתח
ודושה לכנס ואל ר' פרידא אי בר אורזין הוא ליעוג פנימה בקודש ובאמרים שח"כ אדיר כו' ידיר כו' טוב כו'
זה כו' רמז לו ידיעהו בשרשי החכמה ובאשר הפגרתו בשב"ז הרב מוהר"י הל' שיפרס לי הדבר . ה"ל עודך
כך צנעים ובסתגדיל ויהיה לך גנים תבה אלי ואפרס לך אז וצרכו הפגרות אמר לי רק ריש מילין שאדיר
הוא דרגי' דנוגה והביא ראיחו ממה שצט"ו בשרים דאמת ויציב מלת אדיר הוא השנה ה"א שהוא מיד
אחר ע"ס וה"ו מודריגה י"א וכחצתי זה אולי מי בדעתו רחבה יזכה מפתח זה לכנס לפנימיות המאמר
להלן גם סיפר לי הרב כו' ר' אברהם הוראדנער מוויילנא זכר נדיק לצרכה ששמע מצנו של הגאון
מוהר"ש

והשלישי הרב הגאון החסיד ועניו רמי לבר אלהין מ"ה שלמה זלמן וצל"ה אחיו של הגאון מוה"ר חיים הג"ל בבואו לפניו היו כל כחותיו נכנעים מרם נבנם לפניו מן הקלעים גם כי כל רז לא אנם ליה אדר ענה אדרתו בעל ענה ומסר כל מדה יקרה לא חסר מה יקר מחכמה. וכבוד שמו הטוב אהוב למעלה ונחמד למטה ורבינו וצל"ה אהבת נפש אהבו אהבתו נשא ורם על כל תלמידיו (סד) וה' הניח לו : והרביעי הרב הג' בתורה ויראה המפורסם מ' סעדי' גיסו של הגאון מוה"ר ש' זלמן הג"ל עזב את ביתו ובא לשמוע תורתו ושמש אותו שנים רבות (סה) ולמד ממנו הרבה ובכל יום ויום בבואו לפני רבינו עם הספר פנים מסבירות הראה לו :

מוה"ר ש' הג"ל שאיזו שנים אחר פטירתו (שנפטרו בחיי רבו הגר"א ז"ל) ראה אותו בחלומו ונדמה לו ששאלו מדוע זה כמה מפטירתו לא נראה לו עד כה והשיבו שבשנות הדור האויר צעוה"ל כ"ב לא עיבור עד שסקה מאוד לנשמות לירד צעוה"ל מהשש האדוקות בהם אשר לא עיבור רק כעת שלחוכו משמיה בשליחות אל רבו הגר"א צענין פי' איזו מאמר צ"ח ומסרו לו שומרי פהרה אל נפשו לכן מדי עברו סר אל בנו ג"כ לצקרו ויהי צבוקר ויקס ויסע לוויילנא והלך ועמד לפני רבינו ז"ל ויססר לפניו החלום והשיבו לו רבינו עוד ראות פני אביך לא תפלה מעתה כי לא חוסף ראוהו עוד (לפי הגר"ה הקפיד על שגילה לבנו ענין שליחותו) (הרד"ל): עוד סיפור א' כזה משורסם בוויילנא שכרז מו"ה פייוול מסמארגאן ז"ל בא אל בניו כנ"ל וכן מאלו צבוכים של האלון שבאותו לילה נשלח לו שלמה על ידי הרב הג"ל (הר"ה הלוי) :

(סד) ופעם מהרבה מגדלו ולדקו כחובים על ספר חולדות אדם ח"א וח"ב וח"ג עודנו כחובים (ודו"ו ידיר לבי הרב המאו"ה ג' מ' שלום נ"י האב"ד דק' יאלישאק נכד הגאון מהר"א הג"ל הודיעני במכתב כי יש לה נפשו להזיאו לאורה יהי ה' בעזרו) וע' בהקדמה שציל הישר מ"ש עליו • ז"ל הגאון בעל שציל הישר בהקדמה ואחר אשר עזרני הש"י ברחמיו לגמור כל זאת על כל חלחא סדרי הרי"ף ז"ל הא"ה ד' לפני מקרה פהור גברא קטן בשנים א"ך גדול צענקים ינוקא קדישא חסידא ופרישא מילא אותו רוח אלהים בחכמה ובחכונה ובדעת כלל הש"ס עם כל הטיפות האוסקים קדמאי ובתראי ערוכים ומחודדים צפיו לאמר בלי גמגום הוא יהיו קדושת שמו מפארים מו"ה שלמה זלמן כ' מחושבי יקירי קהילתנו י"ז למד את כל חלחא סדרי הרי"ף ז"ל עם פיבורי הג"ל ובכל מקום ומקום אשר מלא שהשמים מלהביא איזה גירסא או איזה פירוש או פעם או איזה פוסק השייך על דברי הרי"ף רשם על הגייר ומלאחי אותם בכל המקומות כו' חמלא מנ"ץ אלל סעיף כמין חבנית יד מורה שאותו סעיף סידר הרב הגדול מו"ה שלמה זלמן הג"ל בעצמו עכ"ל ועי' ב"ה חיי אדם והגאון החריף בעה"מ ספר אור חדש הספידו בקעלין ונדפס בס' חות יאיר החדש מהגאון הג"ל ז"ל הגאון מוהרי"ל בעה"מ פ"ה שרי תבואה אב"ד צפסד"א צפסד"א בספרו עני עדן (ד' מ"ו ע"ב) והגאון מ' זלמן מוויילנא שלמד תורה לשמה כו' הוא היה לאות ולמופת צדורינו שבהיותו בן כ"ד שנים הי' כל הש"ס בסרי ספרא חוספתא • ומדרשים ורמב"ם וסור שגורס על פיו לאמרם צע"פ כחצבם וכלשונם מה שלא ישוער בשום פנים שמתחבה מושבה בעליית קיר קטנה כקף איש חשא וחסכול זה השיעור וראו כל עם בני ישראל שגדול כחן של יראי ה' וחושבי שמו כי רוח אלהים חלמדם עכ"ל ועי' בס' כדור קטן (דף נב) כתב וצדורינו היה הגאון מ' אליה וויילנא משורסם בחלמוד כחגא ובקבלה כאיש אלקים ובזמניו ר' זלמן לוואשנע (ז"ל מוולאזין) גאון בקי בכל חדרי החורה הן בגולה והן בנסחר והיה לו ב' פעמים בחייו גילוי מן השמים עכ"ל ושמעיה אזני מפי מו"ר אבי הרב ז"ל אשר הגאון רבו מו"ה שאול ר"ע סיפר לו כי פ"א בא לפני הגאון והגאון הגיד לו דבר חמא אשר חידש אז והגאון מוה"ר ש' התפלל מזה החידוש וחזר עליו פעמים ושלש ויבכה הגאון ויאמר ליה ר' זלמן כי הוא היה חוזר דבר כזה מלה פעמים וז' וכן מובא בראש ס' חולדות אדם אשר שמע מפי הגאון נ"ע על תלמידיו הגאון ר' זלמן ז"ל כי היה הפלא ופלא ע"ש וע' בחולדות אדם (דף נ"ח) פ"א פירש גאון עוזינו מחמד עייני רבינו אליהו חסיד מענה אחת מספר איוב והיתה מיוסדת על יסודות חזקות מאומתיות ושפופות בתכלית הפשוטות כו' והגאון ר' זלמן שמח עליה כעל כל חמדת חבל ויהי ממחרת כאשר החל הגאון לפרש המענה השניה ראה את ר"ז וישב סר וזעף וישאל אותו לאמר הגידה נא לי בני למה נפלו פניך אף הוא השיב אמרים לרבו אבי רבב ישראל ופרשיו הגה הפירות מהמענה ששמעתי לחמול עדן לא שנית עליה מלה פעמים ואחד ואיבכה וכל לשמוע כעת פי' משנות האחרות עכ"ל בקצרה (הר"ה הלוי) : (סה) פי' (הערה קי"ז) :

ורחמי

עלויות אליהו

והחמישי הרב המאוה"ג המפורסם מו"ה שלמה ז"ל משלאטשיץ מ'מב' ווילנא כמה חיבה יתירה נודעת לו שלמד אתו זוהר וספר יצירה וכל דבר הקשה לו בכתיב גורי האריות"ל הסביר לו פנים לפי כחו ותבונת מדעו וכמה דברים העלים ממנו ולא הגיד לו (סו) ואחרי פטירתו של הרב מוהר"ש הג"ל הדר ביה ואמר מדוע כסיתי ממנו דברים הכבושים הלא בכל כחו היה ירא את ה' מנעוריו כי פועל אדם ישלם לו :

והששי הרב הגאון החו"ב המפורסם מו"ה צבי הירש מסימיאטיץ כחו רב בנגלה ובנסתר (סו) שמש אותו שנים רבות דבק בקצת דרכי חסידותו ופרישותו . וכן נאה לו :

והשביעי הרב הג' החו"ב המפורסם מו"ה שלמה זצ"ל מוק"ק מאהליב מזוין הי' במלחמתה של תורה ירא וחרד לדבר ה' פניו פני להבים (סח) בעון היראה והעבודה למד ממנו הרבה ומאז הגיע אליו תלמיד ותיק היה לו :

ואלו תלמידיו הידועים לנו מפי כתבם אשר הם הפיצו כיעינות חכמתו הוצה נתוספו לעת זקנותו כי לא אלמן ישראל הי' אז דור דעה גאונים מקובלים יראי ה' בית מדרשו היה כלילת יופי מושוש הארץ מלאה חכמים וסופרים גאוני ארץ באו ממדינות רחוקות לשמוע תורתו ולראות פני הדרת כבודו להנות מזיו אור תורתו בכל עיר ועיר נמצאו חכמים מלאים תורה אנשי עיר שקלא אב צפו וראו כי רבינו זכה לדברים הרבה

(סו) וראיתי בכ"י קדשו כתב בזה"ל וצעת כסיעתי ממנו (מהגאון החסיד) הלך אחי עמי עם תלמידיו עד מחוץ לק"ק ווילנא וכשהיינו בעיבורו של עיר בקשהי מוננו שיפרס לי פסוק הג"ל (אשר הביא שמה מראשית כי לא רצה הגאון לגלות לו כ"א ראשית אמרים) שהתחיל לפרש ואמר כו' עכ"ל (הר"ה הלוי) : (סו) ויצא ממנו בדפוס ס' מרגלי רות ה ה ה ה על ההורה וזה מקרוב נדפס חו"ל גם על לך (וע' מעלות הסולם הערה י"א) ובנגלה היה דרך למודו בהריפות עמש"ל (אות ע"י) ממנו ז"ל (הרד"ל) והיה נקרא צפי כל ר' הירש חסיד ע' באגודות חזוב להגאון מוהר"ז מביאליסטאק אלון בכות (דרוש ח') ההספד עליו ושמשתי מחכמתו נוסף על דקרתו והאנע לכתו ופ"א בא לבית הגאון לעת האוכל והלמידיו בקשו גם אחו לאכול עמם ויאמר להם לא אוכל לאכול עמכם כי הדאקטאר הזהיר כן ויענה הגאון כן הדבר הרמב"ם היה גם דאקטאר הבין הגאון כרגע כי עעמו אשר לא יוכל לאכול בלהם הוא מטעם הדין סעודה שאינה מספקת לבעלי' והדין הזה מוצא ברמב"ם להלכה ורק למען האנע לכתו אמר כי הדאקטאר הזהיר כן אשר יחשבו המה כי לשמירת שלימות גופו לא יוכל והוא על הרמב"ם כיון אשר היה רופא למלך כודע והוא הזהיר כזאה בספרי היד לשמירת שלימות נפשו (הר"ה הלוי) :

(סח) סיפר לי אחי הגדול הרב החמים צמעשו מוהר"ז הירש לוריא ז"ל שהיה מכירו ושהיה מלמד תורה חסם לבני עניים ועשירים יחד ופ"א דרש ממנו דודנו הגביר הגדיב המפורס' מ' אהבן לוריא ז"ל ממאהליב שיקבע שיעור למוד עם בנו ביחוד והרב החסיד מ' שלמה ז"ל אף שבמעט כל חיותו היה חלוי בדודנו הגביר הג"ל לא נשא פניו והשיב לו בהוכחה וכי מפני שבך לבוש שועלים טובים כדאי הדבר לבעל שיעורן של בני עניים אשר מהם הלא תורה וכמוהו כמוהם ראויין להיות שוין בלמוד התורה :

עוד סיפר לי אחד מהתלמידיו שפ"א כשהיה הרב מוהר"ש ז"ל מיוחס גדול והולך ליסע לוויילנא להרפא נסע עמו תלמידו הג"ל לשרתו בדקך והיה מקבל בדקך מדי שבדו נדבות לנודך הוצאות נסיעתו ופוחתו ויהי צדקך במלון ח' לא היה בעל המלון צדיק וכנסעם משם צדיק כיה פרכאות העיר ה' רוח הרב מוהר"ש הג"ל (למען אשר לא יאונה לצדיק כ"ב לעבור על דינא דתלמודא) לשאלו פי תלמידו הג"ל מה זאת שלא ראינו הבשעה"ב במלון שלא בא לשאול לשלום לנו ויענהו התלמיד כי הבשעה"ב נסע לאיזה מקום ומיד שאלו הרב מוהר"ש האם קבלת שם איזו נדבה מבעלת הבית ויאמר התלמיד כן הדבר ויחד הרב מוהר"ש מאוד ויאמר אל העוור לכתוב תומ"י למלון ההוא להשיב כסף הנדבה אל האשה"י הלא אחז"ל (שלי"י ב"ר) לוקחין מהן דבר מועט אבל לא דבר מרובה ומי יודע ערך האיש אם דבר זה מועט או מרובה לערכו והוכרח לקיים גרסתו לחזור כמה פרכאות : להשיב לבעלת הבית נדבתה (הרד"ל) :

עליות אליהו

כג

אשר זוכה הלומד תורה לשמה כי נגלו לו רזי התורה ונרגן ממנו עצה ותושיה וכל חירושי תורתו ממקור האמת נובעת מימיו נאמנים אין בהם נפתל ועקש קלע אל שערות האמת ולא יחטיא עלה למרום שבתו לק"ק ווילנא

ה"ה הרב המפורסם בתורה ובעבודה הנגיד המהולל לשבת איש חי רב פעלים פרי קודש הלולים כבוד מו"ה בנימין נ"י מק"ק שקלאב ותדד שנתו מעיניו וזכה לשמוע מפיו הק' והמהור בלימודים ואור תורתו ויראתו נגה עליו ואחו בדרכו והנהגתו וגם ע"י נבנתה עיר שקלאב על תלה קיימו וקבלו עליהם הנהגותיו ברכי הלימוד ונתיבות המצות כתיקונן הרבה מאנשי עירו ומדינתו עשו כמו הרב ר"ב הנ"ל ולא עלתה בידם לקרב אל הקודש רק להני תרי אחי עלתה בידם וחפץ ה' הצליח בידם: ה"ה הרב הג' המופלג בתו"י משנתו שלמה המפורסם לשבת מו"ה שמחה בונם ואחיו ה"ה הרב הג' בתורה ועבודה הרועה בשושנים דעה והשכל המפורסם לשבת מו"ה מנחם מענדיל המה באו בצל קורתו לעת זקנתו כי פנה היום לעת ערב לנגוגה זיו תורתו ראו אור גדול שמו לילות כימים לגלות עמוקות מצני חושך הספיקות במשנה ותוספתא במכילתא ספרי וספרא וירושלמי וד' טורים • (ט) הרב הג' ר' מענדיל הנ"ל אהוב היה לרבינו זכה לשמוע מפיו הק' תורה • (ע) גלה לו סודו ומצפוני לבו בעת שמחת נפשו • ה"ה הרב הגאון מ' ישראל משקלאב (בעמ"ח תקלין חדתין ופאת השולחן) (עא) הוא יגע לסדר דברי רבינו • והעיד על עצמו שזכה לראות פני רבינו חצי שנה פרם שנתבקש בישיבה ש"מ זכה לשרתו להיות כעבר לפני רבו זה עשרים יום לפני גויעתן הרבה פעמים קריתו ושניתו לפניו אמר על עצמו :

ה"ה הרב המופלג איש תם וישר מוהר"ר מאיר מוויילנא אשר ישב בבית רבינו כמה שנים ולמד לפניו כתלמיד לפני רב עב' והוא כתב וחיבר דברי רבינו מה ששמע יוצאים מפיו הק' על משניות סדר פהרות :

רבינו קדישא ופרישא צדיק יסוד עולם הכלול בקדושה וטהרה ענוה ויראה כליל המדע ופאר החכמות כל רז לא אנם ליה הוא ראה והבין ומצא רצון תלמידיו רצוים לפני ה' הפיק להם את רצונו ויותר שהיה רבינו חכם לימד דעת את העם וחוקם ואמנם שילמדו סדר נכון שלא ימעדו רגליהם (עג) :

בראשונה הזוהיר לעבוד עבודת ה' להיות בקי בראשונה (ע) בכ"ד ספרי קודש עם

טז) והוא הדפיס ס' משלי לרבינו כאשר קיבל ממנו בע"פ ועלה לירושלים תוב"צ ונפטר עם וחיבר עשרה חיבורים בנספח וגם בעגלה ומהם חתה ידי בעלם יד קדשו מסודרים להדפסה ממנו ז"ל (הר"ה הלוי) : (ע) פ' בהקדמה לפאת השולחן וע' לקמן מה שגלה לו רבינו ז"ל :

עא) וחיבר גם שו"ת נחלה ומנוחה מובח בפאת השולחן ה' שביעית (סי' כ"ט ס"ק ס"ז) וע' בהק' לספריו חת כשיאורו בירושלים ואשר נהג כאלן עמו והלכו בקודש מדי היותו בל"י וחל כל הסוב אשר עשה לעם מלחמת הדרוזין שמה כידוע בס' קורות העמים • (הר"ה הלוי) :

עב) העיד עליו רבינו הגר"ח זכ"י ממש וכחז עליו גם למד גם קיבל מאחי וגם אחיו הגאון מוהר"י בער ז"ל נתן עדותו עליו (אל"י רבה על סדר פהרות ברין) :

עג) [אהמ"ל ידידי הקורא הקשב ושמע סדר הלמוד יוגל משרש מפי גאון הגאונים כאלמד מגאוני קדמאי פאר המדע כליל החכמה אשר בדקך סלולה וסדר נכון האלה לכל יושבי חבל אשר לא נעלם מאחו המדע והחכמה בכל דרכיו השכיל תלמודי עיוני חקירות מושכלות ומקובלות למודות היו בו כלולים תלמידיו אחרי אשר בלו לחסות חתה אל כפיו לשמוע תורה מפיו כבר למדו וידעו דק הלימוד אך להסיף ידיעה על ידיעתם בלו לפניו והוא לא כן עשה כילד ומעב. בית רבו החמיל ללמדם עזבו סדר הלימוד הראשון זכו האלה ולמדו סדר נכון מפי רבם] :

עד) מבקאותו של רבינו ז"ל בכ"ד ספרים ידוע ומפורסם דמקיים ב'י' עטפיד יישינו ערך (כמ"ט צמגילס

חית

עליות אליהו

הנקודות והטעמים ערוכים בכל ושמורים עד שבדק אותם בכל אלה ועל צבאם דגל חכמת הדקדוק (ע) וכבר בחנו פקחים ושלמים שבהכמת הדקדוק בדברם עמו לא מצאו ידם ורגלם ושתו בצמא את דבריו ולעו טענותיהם כלא היו ובשובם לאהליהם עגו ואמרו מי שלא שמע דבריו אין רואה ואין יודע :

אחר צוה להיות ששה סדרי משנה שגורים בפיו עם כללות פי' המפורסמים ועל צבאה דגל גירסותיה הנכונות תלמידיו הגדולים המה ראו כי חכמת אלהים בקרבו כי מגודל בקיאותו ועוצם חריפותו לאמיתתה של תורה הודיע חדשות לא שערום אבותינו המפרשים הקדמונים והראה מדברים הנגרשים בסדר המשנה המה הולכים למישרים (ע) בלתי מקבלים באורים רחוקים :

ואחר הזהיר על דרכי העיון בים התלמוד ולעיון היטב פרש"י כי הם נכוחים מאוד למבין ובחי' בעלי תוס' ז"ל מתנאי שיהיה ישר עיון שונא רב הקושי' מודה על האמת אפי' מפי השב"ר וכל חפצו מדרך השכל לא ישוו נגד האמת כי אז יצליח וישיביל בלימודיו ודברי חרודין צוה למנוע גם מתלמידים החסרים וילדים הרכים הן אמת החריפים השלמים כאשר שמעו דברי אמת יוצאים בפיו הקדוש והטהור לא נותר בהם רוח ואמרו לריק יגענו (ע) כל מספר ימי חייו :

במגילה על ר' מאיר) ואיה שוקל וסופר אותיותיה של תורה כמוהו ז"ל וסיפר לי אחי הרב מוהר"ן הג"ל ששמע מהרב ר' פייוויל אב בית דין דדובנאוונע (בעהמ"ח ספר מנחת שלמה ומנחה כליל על המכורה הנדפסים יחד עם חומשים הדרה הלי' של רבינו הגר"א ז"ל) * שזהו חתן רבינו ז"ל (באשתו הראשונה) נתגלגל הדבר פ"א * בענין חיזו הסר ויחיד בפרשת המנורה * והכריע רבינו דעמו ז"ל * הרחבה זה * ואמר שהנה צפ' המנורה (עפ"י טעמי ורמזי הקבלה בענין המסורה) כריך להיות כ"ב יודי"ן וכ"כ ווי"ן ומנה אורה כמונה מרגליות הומ"י צע"פ כרע * (הרד"ל) :

(ע) סיפר לי הרב הגאב"ד דק' קידאן נ"י כי בהיות הגאון בעל ילדותו בק' קידאן עמל אז מאוד שילמדו צה"ח להנערים עכ"פ שידעו מלעיל ומלרע למען יוגילו בפיסה החיבות ככונן * ובשחוק אמר כי לפי צשופס * לא אמרו דבר אמת מעולם : (ע) [ע' מ"ש במעלות הסולם * (הערה יו"ד י"א)]] :

(ע) ובפומי' דחריפי וגדולי ווילנא שהי' בזמן רבינו ז"ל מרגלא לומר כל חכמתינו אינה אלא מן הסולם של עליות הגר"א ז"ל ולהון שכיון שהיו עולים צכולם עליהו ועמדו לפניו כל חכמהם תחבלע שכיון שפתח היו הכל כחרשים ולא היו יכולים לפנות פה וסיפר לי אחי הרב מוהר"ן הג"ל ששמע מרבו הרב חריף חו"צ מ' העשיל (שהיה מ"מ במינסק ומו"ס צבוחאב ואח"צ בצמארגאן ומסס עלה לאה"ק ונפטר שמה) בעה"מ ספרי מנמיה ישועה על המדכדי וישועה בראש על הר"ש סדר זיקין שפ"א בהיותו בוויילנא ונכנס לבהמ"ד של רבינו ז"ל אשכתייהו לרבנן דבי רב דיטבי וקאמרי שמעתתא דמתן שאמר צאותו שעה המיה גדולה על הרמ"א בה' פסח והרב מוהר"ה הג"ל צחריפותו עלה בלבן חיזו ישוב על התמי' וכאשר אמר זה לפני הני רבנן שיש לו ישוב הלכו והודיעו זה לרבינו ז"ל שהיה מיסב עמהם שם צבהמ"ד שחכם ה' מרייסין יש לוישוב ע"ד רמ"א וזהו רבינו לקראו אלו ובצואו אמר רבינו נחזור ונשנה תחלה הענין בקצרה מהגמ' ופוסקים וכאשר סידר רבינו בלשונו הדברים מיד הכניס הרב מ' העשיל שנתבעל יסוד פלפולו ותיורו וס' יד לפה כי לא היה עיר י"ה לפנות פה ושב למקומו בצושת פנים : ושמעתי שסיפר הגאון ש"ב מוהר"ח מוולוז'ין ז"ל שהרב מוהר"ס מסעמיהטין תלמיד הגר"א ז"ל היה דרך למודו ע"ד החריפות וכאשר נדפס ס' אוריית וס' מים להגאון מ' יונתן ז"ל היה שמה מאוד בפלפוליו החריפים ולא זו מחבבו לפני רבינו ז"ל וא"ל הגר"א בחר גא' חיזה חידוש חריף מספר חו"ת והגד לפני וכאשר הניע לפניו דבר חריף ושוב מס' חו"ת ענה הגר"א ואמר לו אם באנו לפלפל על אופנים כאלה הלא אפשר עוד להוסיף כהנה וכהנה והאריך לו במילי דחדודי צמיהכות גדול עד ששמע קצרה יד שכלו של החריף מוהר"ס להשיג הכל ואשר נתפס בצרכונו רשס לו לאות לפני מרי החריפים וכה סיים רבינו ז"ל את דבריו לתלמידו מוהר"ס הג"ל כשלומדים על אופן זה יוכל האדם לטעות בעצמו אחרי